



# Հաագայում բողոքի քայլարշավ՝ ընդդեմ Ադրբեջանի շարունակական ագրեսիայի

Հոլանդահայ քաղաքացիները կազմակերպություններ առաջիկա չորեքշաբթի՝ փետրվարի 27-ին ժամը 13-ին Հաագայում բողոքի քայլարշավ են անցկացնելու: Խաղաղության դաշտից դեմոկրատիկ Ադրբեջանի դեստաբիլացումը, ցուցարարները ոգեկոչելու են 1988-1990-ական թվականներին Սումգայիթում, Գանձակում, Բաֆլում, այլ բնակավայրերում ադրբեջանցի ջարդարների բռնաբռնումների գոհ դարձած հայերի հիշատակը, դասադարձելով Ադրբեջանի՝ Արցախի և Հայաստանի հանրապետությունների նկատմամբ բռնաբռնող քաղաքական, իրազեկ ենթ դառնում հոլանդահայկական «Արվյան» մշակութային միության մասնաճյուղի կողմից:

ԱՆ. ՏՈՒՄԵՓՅԱՆ, Վերահիս

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ԸՆԲԱԹԱԹԵՐԹ

## ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

### Մի ուրվական է շրջում Հայաստանում...

Խոսքը անուշահոտ չի վերաբերում Կարլ Մարքսի ակնարկած ուրվականին. կոմունիզմը, ինչպես կոմունիստները, անհետացան Հայաստանից այնպես՝ կարծես երբեք էլ չէին եղել: Այլ վերաբերում է հնարման ասելությանը, որը, հակառակ սիրո ե հանդուրժողականության մասին մեր լսած գրեթե ամենօրյա բարոյներին, ոչ թե սավառնում, այլ սողոսկում է մեր հասարակական ու ժողովրդական գործունեության բոլոր ոլորտներում ու թելադրում իր կամքը վերծանողությամբ ու ժխտողականությամբ:

Վերջերս, ընկերներիցս մեկի խորհրդով, կրկին կարդացի «Հայկական ժամանակ» թերթում անհետնողական ընթերցմամբ ժամանակին կարդացածս մի հոդվածաբան, որի վերնագիրն է՝ «Լեւոն Տեր-Պետրոսյան. մեծ խառնակություն»: (Տես՝ «Հայկական ժամանակ», 2015, հունվարի 15-21): Հեղինակը՝ Ա. Սմբատյան, բարոյական 6 հոդվածների մեջ ներկայացնում է, լուրջ հետաքրքրական ու կարելի է ասել՝ գրավիչ բարդաբանությամբ ու դիպուկ համեմատություններով, հանրապետության Առաջին նախագահի գործունեության բացառապես սովորական կողմը՝ ինտրիգներով, դավադրություններով ու դավաճանություններով հագեցած, փառասիրական նկրտումներով ու վերծանողական գործողություններով լեցուն:

Հոդվածաբանը, որը կարող է կմախք դառնալ գեղարվեստական հրաշալի մի վեպի, ամենեւին ոչ լուրջաբանական հիշատակ է միջնադարյան թագավորական եւ իշխանական սերի մեքին խաղաղամեքներն ու դավերը, այսինքն լուրջության այն քաղցր, որի լավագույն մասնագետներից մեկն է հանդիսանում լուրջաբան Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը՝ իր «Խաչակիրները եւ հայերը», «Գահաճառագույնները իրավունքը եւ իշխանությունը» լեզվափոխությունը» Կիրիլյան Հայաստանում» աշխատություններով: Հոդվածաբանը միմյանց են հաջորդում նորակալի Հայաստանի լուրջաբանական կյանքի գլխավոր դեմքերը՝ Վազգեն Մանուկյան, Բարկեն Արարցյան, Վազգեն Սարգսյան, Վանո Սիրադեղյան, Սերժ Սարգսյան, Ռոբերտ Զոհարյան, Բաֆֆի Հովհաննիսյան, նույնիսկ Հրանտ Բազաբայան եւ ուրիշներ: Խառնակության դերակատարներն ու զոհեր միանգամայն՝ մեկ եւ միակ խառնակիչ ճիղոջի սակ:

Բոլորովին լուրջաբանական չէ նաեւ, որ հոդվածաբանի հեղինակի ուշադիր հայացքից չի վրիպել այն, թե Առաջին նախագահի ստորադրական լուրջաբանություններից հետո ո՞րն է եղել նրա սեղանի գիրքը՝ գեներալ Դր Գոլի հուշագրական գործերը, որոնք Ֆրանսիացի հեղինակել է նախագահական լուրջաբանից 1946-ին արկվելուց հետո մինչեւ 1958-ի նրա Մեծ վերադարձի 12 տարիներին: Հոդվածագիրը դրանով փորձել է ցույց տալ եւ աղագուցել մեզ, որ Առաջին նախագահը արտակարգորեն աշխուժանում է հասկալու այն լուրջաբան, երբ մեր երկրում ստեղծվում է արտակարգ վիճակ, իշխանափոխական իրավիճակ, վերադարձի հնարավորություն:

Հոդվածաբանը նորից կարգալ ինձ հանձնարարող բարեկամիս լուրջաբան, որ հեղինակը նույնիսկ Նիկոլ Փաշինյանն է, որը հասարակական ընկալումներում համարվում է Առաջին նախագահի հոգեգրականը: Այդ դեպքում առաջանում է հարցը՝ բայց ինչու՞ նման՝ ավելի քան բացասական գույներով է ներկայացրել իր «հոգեւոր հորը»: Մեզ հայտնի է «հայրեր ու որդիներ» հավիտենական հակասության երեւոյթը, հայրերի գործելակերպն ու սկզբունքները ժխտելու, փոխարենն իրենցը հաստատելու որդիների կամարահայտությունը: Մի՞թե դա, այդ հոդվածաբանը, Որդու ընդդրումն է Հոր խառնակությունների դեմ: Եվ եթե իսկապես Ն. Փաշինյանն է դրա հեղինակը, ապա ինչու՞ այսօր կրկնում է Հոր սխալները՝ համար վերծանողություն հին եւ նոր հակառակորդների դեմ, լուրջաբանական դասավորությունները լուրջաբանական դրոշմներով, միջնադարյան Արցախի ղեկավարության գործերում, ոչ հանձնառու կեցվածք դարաբարյան հիմնահարցի նկատմամբ, «կաթողիկոսական» խաղեր Հայ եկեղեցու հիմքը խախտելու գնով, Հայրիկի շուքափոխների եւ գործակալների խցկում այս ու այն լուրջաբանական դիրքերում, դիվերսիանական կարգադրություններ լուրջաբանական կառավարման համակարգում, թայֆաբազություն՝ այս լուրջաբանում միտումաբար ՀՀԿ-ականների փոխարեն միտումաբար ստրուսականների ամենալայն ընդգրկմամբ:

Խառնակությունը բարոյական է. Մեծ խառնակիչը գործում է օրհորում, եւ ամենակարգաբարձ՝ անարգել, անհակակեղծ, անլուրջ: Բոլորից եւ ամենից վրեժ լուծելու նրա լուրջ ելել է նորից: Սակայն այս անգամ նա ունի լուրջ ավելի ուժեղ, միջազգային մակարդակի ախտայն, միլիարդաբար խառնակիչ, որի անունն է Ջորջ Սորոս:

Ուրեմն ճշտեմք մեր վերնագիրը՝ Մի զույգ ուրվական է քաղցր Հայաստանում, խառնակիչների ուրվականը:

ՏՈՒՄԵՓՅԱՆ

## ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

### Լուիզ Մանուկյան-Սիմոն

Փետրվարի 18-ին 85 տարեկանում վախճանվել է իր գիտական ոլորտում կյանքը հայ մշակույթի եւ հայկական արժեքների ժառանգության դասադարձում նվիրած, մարդասեր եւ բարեգործ Լուիզ Մանուկյան-Սիմոնը:

Ըստ Լուիզ Մանուկյան հիմնադրամի անգլերեն քաղաքական, Լուիզ Մանուկյանը ծնվել էր Դեսոյում (Միչիգան) Ալբերտ եւ Մարի Մանուկյանների ընտանիքում: Հայրը՝ Ալբերտ, ով Հայոց ցեղասպանությունից հետո Թուրքիայից գաղթել էր Մ. Նահանգներ եւ այնտեղ հիմնել «Դեյթա» միակողմ ծորակների արտադրությունը, հետագայում դառնալով Ամերիկայի առաջնակարգ արդյունաբերողներից մեկը որդես «ՍԱՍԿՈ» կորորացիայի հիմնադիրը: Գործարար քաղաքական հաջողությունների հասնելով, նա անդուլ աշխատանքով իր կարողություններն ի սղաս է դրել հոգու աշխատանքով մեկ սիրելի հայ ժողովրդի բարօրությանը:

Լուիզը ժառանգել էր իր ծնողների կրթական ավելի բարձր այն ամենին, ինչ հայկական էր եւ հետեւելով իր հորը՝ երկար տարիներ ծառայեց Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության՝ աշխատանքում հայկական ամենամեծ ոչ-առաջադարձ բարեգործական կազմակերպության կենտրոնական վարչության կազմում, առաջ մղելով կրթական, մշակութային եւ մարտահրավերական ծրագրեր հանուն հայադաստիարակության: 1982-ին նա առաջին անգամ այցելեց Հայաստան, որն այդ ժամանակ դեռեւս խորհրդային հանրապետությունների կազմում էր: Նա սիրահարվեց այդ երկրին եւ հաջորդական տարիներին հաճախակի վերադարձավ, երբեմն նաեւ իր հետ բերելով ուրիշներին, վավերագրական ֆիլմեր դասադարձելու կամ ինչ-որ ձեւով նմանաբան երկրի առաջընթացին: Եղբայրը՝ Ռիչարդը, նույնպես միանալով նրան՝ աջակցել է Հայաստանում մի քանի ծրագրեր իրականացնելուն:

1988-ին երբ ավերիչ երկրաշարժը 25 հազար մարդու կյանք խլեց, Լուիզը ամերիկյան օժանդակություն եւ փրկարարների խումբ սեղանափոխող առաջին բեռնատար ինքնաթիռում էր գտնվում եւ վերահսկում աշխատանքները ՀՀԿ-ի անունից: Փլանակների մեջ կանգնած նրա եզակի նկարը

ժամերի կողմից դեռ հիշվում է:

1989-ին նա ընտրվեց ՀՀԿ-ի նախագահ եւ սկսեց ղեկավարել կրթական, եկեղեցական, սկսական եւ այլ բազմաթիվ հայաստան գործողություններ աշխարհի 31 երկրներում եւ 74 հաղափներում: Նա երեւանում գրասենյակ բացեց, եւ երբ Հայաստանը անկախություն ձեռք բերեց, նա ՀՀԿ-ի եւ իր անձնական միջոցներով ջանք չխնայեց նմանաբան նորանկախ երկրի վերափոխությանը: Նա հանդիսացավ Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի գլխավոր նախաձեռնող բարերարը եւ վարչության անդամը:

Աշխատելով մեկ ավելի քան մեկ միլիոն մղոն ճանադարհորդելուց եւ ծրագրերի ու գործողությունների իրականացմանը վերահսկելուց հետո, 2002-ին Լուիզ Սիմոնը հրաժարվեց ՀՀԿ-ի նախագահի իր լուրջաբանից, բայց բարոյական բարեգործական իր հսկայական աշխատանքները առաջ տանելով Մանուկյան Սիմոն հիմնադրամի միջոցով, որին համագործակցում էին, ուրիշների քաղաքում, նաեւ Հայ առաքելական եկեղեցին: Կառուցվեցին եւ վերանորոգվեցին տասնյակ դպրոցներ, հիվանդանոցներ, մշակութային կենտրոններ եւ լուրջաբան հուշարձաններ: Նրա կենտրոնական կենտրոնում են եղել նաեւ արվեստներն ու արվեստագետները:

Չնայած կրթական ավելի բարձր այն ամենին, ինչ հայկական էր եւ Հայ դասի հետ էր առնչվում, Լուիզ Սիմոնը մեծապես կարեւորում էր նաեւ բարեգործությունը ամերիկյան հասարակություններին, որոնք թվում կարելի է նշել Միչիգանի համալսարանը, Ռեյնոլդսի լուրջաբան համալսարանը եւ Դեսոյի Արվեստների ինստիտուտը:

Իր կյանքի ընթացքում բազմաթիվ մրցանակների է արժանացել, այդ թվում նաեւ Էլիս Այլենդի լուրջաբան մեդալի:

Պատանական մահախոսական

«ԱԶԳ-ը» խորապես ցավակցում է նրա հարազատների՝ եղբոր՝ Ռիչարդին, երեք զավակներին, երկու թոռներին եւ բոլոր սգակիրներին: Իր քաղաքականում Լուիզ Մանուկյան հիմնադրամը կրչ է արել ծաղկեղյակների փոխարեն նվիրատվություններ կատարել Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանին:

## Կուսակցություններին՝ լուրջաբանից

Ազգային ժողովի արտաքին ընտրություններում 3 եւ ավելի տղոս ստացած կուսակցությունները, ըստ հավաքած ձայների համամասնության, ֆինանսական աջակցություն կստանան կարգադրությունից, վերջին միտում կառավարությունում այդպիսի որոշում է ընդունել: Այսպես՝ 78 մլն դրամ կստանա «Իմ հայրը» դա-

ժամը, 9,1 մլն դրամ՝ ԲՀԿ-ն, 7 մլն դրամ՝ «Լուսավոր Հայաստան», 5,2 միլիոն դրամ՝ ՀՀԿ-ն, 4,3 մլն դրամ՝ ՀՀԿ-ն: Մնացած կուսակցությունները որքան կուզեն թող ափսոսան, որ չնասնակցեցին ընտրություններին կամ մասնակցեցին հետո էլ 3 տղոսից չձգեցին՝ ընտրողի փնտրումն փող արժի: Մ. Խ.



Ինչ հետաքրքրություններ ունի Թուրքիայի հետախուզությունը **₺5**



«Շողեր» հայկական լուրջաբան ձայները Մյունխենում **₺Բ**



Քաղաքական տղ վերադարձների նշույլներ Վրաստանում **₺11**

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶՅԵԼԵՆՍ

Վարդը ու փուշը

Չէ՞ որ կըսեն՝ «Վարդը սիրողը, փուշն ալ դիտէ քիչ»... Բանի որ անոնք միասին կու գան, միասին ծլած են, միասին մեծցած ու միասին ալ կ'աճողին, առանց որ մին միայն սահմանը անցնի, կամ փորձէ ազդել ու բան մը փոխել: Վարդը կը մնայ վարդ իր սեւեւով ու բոյրով, ինչ-դիէ որ փուշն ալ կը մնայ փուշ իր սրածայր, խոցող գեներով:

Այդպէս ալ ամէն ինչ՝ բնութիւն, մարդիկ, ամէն, ամէն ինչ: Արեւը սիրես զարման իր զարդարանքով յայտն ու ջերմութեամբ համար եւ ասես ամբարն իր կիզիչ սօթին համար, չըլլար, չէ՞: Բարեկամը սիրես իր նուիրածութեամբ ու հաւատարմութեամբ համար եւ ասես իր ջղային բնուորութեամբ համար, կըլլար՞:

Հիմա՞ այս փիլիսոփայութեամբ զանգ մեր օրերու ազգային, բազմակուսեան իրավիճակներուն: Թաւառայ յեղափոխութեամբ ամբողջ աշխարհին գնահատանքի առարկայ դարձան: Ան, ահեղավազ իր ընթացքով հինը փոխելու օրը: Սիրեցինք, բանի ձեռքազատեցանք երկրին արհմը ծոռը մեծաւորութեամբ: Հիմա կ'ասեն անոր բերած խորհրդարանն ու կառավարութիւնը՝ երեսասարդ են, անփորձ են, սկզբնաւոր են... Եղա՛ն:

Քաղաքացիները դերասան մարդ է, ԱՄՆ-ի նախագահ Ռ. Ռէյկընն ալ դերասան էր, ինչ կայ որ, ծուռ բերան իր ստեղծած կերպարէն կտրուկ անցաւ փողկապալու լուրջ անձնատրուքեան կերպարին, որուն հեղեղած խոստումները մէկ օրէն միայն իրականացան կ'ուզէն իրենք թողնէր: Զաւարճ ծողկապալու արհմը եւ Երկրի միասնական արհմը արհմը կը հետաքրքրէ, սակայն անհաշուելի թերութիւններ կային, որոնց սրբագրութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի, իսկ անհամբեր մարդիկ, որոնք սրբագրութեանց զոհ երթալով յիշիչ տուժեց, հակահարուածի անցած են: Օփերայի սարածիկ սրճարան-ձաւարաններէն մինչեւ մայրեղանք «կայանատեղի» դժգոհ են, «թողի աշխատեմք», կըսեն, որոնք մտքով ձեռքառած անթերի Երեսունը: Եղա՛ն:

Ամէն մարդ գիտէ, որ Հայաստանի մէջ դեռ կան զանազան իրաւունքներ իրենց, իր արհմը կը իրենք սահմանակներով դաւաճեցնեն, որոնք մտքով ու ինչ կը խոսեն, թերք կը կարդան, կան համակարգիչի վրայ «Ֆայլ» կը բանան: Չչափազանցելու համար խոստովանին, որ անոնցմէ շատեր իրենց աշխատանքային ուղի ժամին մէջ, արաւելազոյն մէկ կամ երկու ռուբլին, ընթացիկ գործեր կը կատարեն, եւ այդքան միայն: Թէ ինչո՞ւ եւ ինչո՞ւ դաւաճեցնուած է այդ մարդոց, այդ ալ ուրիշ հարց է: Անոնք մարդու վնաս չեն հասցներ, միայն դեռ կան զանազան միջոցներ յամադրուելու կը վաստակեն:

Հիմա եկած է դեռահաս հիմնարկները այսօրինակ մարդոցմէ մարդաբաններու ժամանակը, որուն հետեւանով հազարաւոր մարդիկ կ'ընեն արձակուրդի եւ հետեւաբար ալ անգործ մնալ ու նոր ազգնադի մը դուռը բանալ:

Այս մարդիկը ինչ յանցանք ունին, գործի դիմել եւ ընդունուել են եւ երկար տարիներ ի վեր աշխատանքով կը ստանան ու ընտանիք կը դադարեն: Հիմա ինչ յիշիչ ընեն: Զաւարճ մէջ միակ աշխատանքները «վաճառողուի», «մարդուի», «խնամի», «մանկալի» են: Գործէ արձակուած համալսարանաւարտ հաշուապահ մը, կամ փմիակէ մը, գործավար մը, կամ այլ՝ յիշիչ ստիպումը այստեսակ աշխատանքներ ընել:

Հարցը լուրջ է: Նոր կառավարութիւնը հիմնէ ժառանգութեամբ բոլոր սխալները ուղղելու սկսած է: Մենք ալ, եթէ անաչառ յիշիչ մտածենք, համաձայն յիշիչ չըլլանք որ դեռ կան զանազան իրաւունքներ մարդոց վրայ մտնելու: Լաւ ուրեմն, ինչո՞ւ ամէն մարդ ոտիք էլ եւ ու անարդար կը նկատէ այս խեղճ դաւաճեցնելու աշխատանք արձակուածը:

Չկայ դեղ, որ մարմնին մէկ սեղին օգտելուն զուգահեռ՝ ուրիշ սեղին մը չկ'ուստ: Ասիկա գիտնալով հանդերձ, դեղը կ'առնենք, մախաղասութիւնը զաւրճ «ուղղակիին» եւ անստեղծ «կողմնակիին»: Այսինքն՝ վարդը կ'առնենք, փուշը անստեղծ:

Երկրին թերութիւնները սրբագրելը վարդ է, մակաբոյծները հեռացնելը փուշ է, այդ փուշ է, սակայն վարդին հետ այս փուշն ալ ընդունելու է. Եղա՛ն:

Բաղախական մանրիկ արժեքներ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Զաղախական դաւաճի՞ խորհրդարան չանցած եւ հայ հանրության՝ բաղախական հավակնություններ ունեցող քննարկող կենդանության նշաններ են ցույց տալիս: Դա դեռ է բնական համարել, որովհետեւ անկախ այն բանից, թե խորհրդարանն ու առհասարակ նոր իշխանությունը ձեւավորվեցին ժողովրդի ընտրությամբ, թափանցիկ բան չէ, որ հասարակության մտածող հասկանալի, կողմ լինելով փոփոխություններին, ավելի ինչ են եւ հայեցողական կեցվածքով է նայել կասարկողին, այդպէս հնարավոր դարձնելով հասարակական դաւաճիչ իշխանափոխությունը: Սակայն այժմ արդեն աստիճանաբար, էլ ֆորիկ սրամադրությունների փոխվելուն զուգահեռ, առաջ են մղվում հանրության բոլոր քննարկող հետաքրքրող իրական օրակարգերը, ինստիտուցիոնալ լուծումները, որոնք սովորաբար իրենք հեղափոխություն կամ իշխանափոխություն անողները օրյեկտիվ դաժանումներով չեն առաջարկում կամ իրականացնում:

Ընդդիմադիր դաւաճի ազգայն է, նոր ընդդիմության ձեւավորման օրակարգերը՝ բազմաթիվ, սկսած իշխանության իրական (եւ ոչ թե սարկովի) այլընտրանքի դաւաճիչ-առաջարկով, վերջացած երկրի զարգացման հեռանկարի վերաբերյալ զաղախարների մասնակարգումը հանրությանը: Վերջինը իշխանության եկած ուժը չի կարող աղաչելով՝ առանց բաղախական անցյալի եւ հաղթանակ ձեւավորած «Իմ ֆայլը» բովանդակությամբ բաղախական չէր էլ կարող լինել, ինչքան էլ Նիկոլ Փաշինյանն ասի, թե բաղախական զաղախարախությունների ժամանակն անցել է: Տողերիս հեղինակը նույնպէս կուսակցականությունը Հայաստանի համար զարգացման լավագույն ձեւը չհամարելով՝ այդ մասին մի բանի անգամ գրել է: Բայց անկախ անձնական մտեցումներից՝ իշխանության հակակեղծ է այլընտրանք առաջարկող եւ բաղախական խմբերն աղաչելով մեր երկրում, բանի որ հանրային սեկտորը, մշակութային ֆինանսավորվելով արտերկրի կազմակերպություններից, դրամաւորների մղախակներից չբխող եւ մեր երկրի համար հրատարակ օրակարգ-առաջարկ ձեւավորել դեռեւս ունակ չէ: Այ, երբ երկրի ներ-



սում կզանցնեն հանրային սեկտորը ֆինանսավորելու ազատ շուկայական միջոցներ, միգուցե այդ ժամանակ դաւաճիչ ունենանք մրանից: Իսկ առայժմ ֆինանսական ռեսուրսներ ունեցող բաղախական միավորներն են դիտարկվում զաղախարների գեներատոր, որոնք էլ ֆնած վիճակից կարծես արթնանում են: Նրանց հայտերն, իհարկե, դեռ հուն վիճակում են եւ առանձնապէս շատ բան չեն ասում հանրությանը: Ամեն 10 ուժ համախմբվել են «Նոր Սահմանադրություն» նախաձեռնության մէջ, դրանց մէջ կան նաեւ փաշինյանական արժեքներն աջակցած, բայց այդպէս էլ նրա թիմում չհայտնված մարդիկ: Նրանք առաջ են փաշինյանական ֆնանսավորումներով մեր երկրին հարկավոր Սահմանադրություն ունենալու դրոյթը, սա երկարատե դիրքավորում է ենթադրում փաստորեն: Կան բաղախազէս Ավետիք Չալաբյանն ու նախաձեռնող մի խումբ ստեղծել են «Ազգային օրակարգ» անունը կրող կուսակցություն, իրավաբան Արթուր Ղազիսյանն ու մի այլ նախաձեռնող խումբ «Մեկ Հայաստան» կենտրոնաձեւ կուսակցությունն են ստեղծել: Երեւն էլ բավական տարողունակ ծրագրեր են ներկայացնում գոնե թղթ վրա: Իհարկե, նկատի առնելով Հայաստանում բաղախական ուժեր ստեղծելու ավանդույթները՝ մի փոքր դժվար է միանշանակ լինելը, որ դրանք իմենաբայեւ եւ որեւէ կենտրոնից չդեկավարվող ուժեր են, այդպէս կարծողը միամիտ կ'համարվեր:

Հայաստանում էլ, աշխարհում էլ բաղախական ուժերի դաւաճիչ ֆինանսական եւ սեղեկական ռեսուրսների տիրապետող օրակարգներն են: Այնպէս որ մոտակա ժամանակի մէջ երեւի ակնաւոր կլինենք այլ բաղախական միավորների ստեղծմանը եւս, հետո դրանց միավորումներին կոնգրուներաների մէջ, եւ այդպէս շարունակ: Իսկ թե ինչ արագությամբ կընթանան բաղախական արժեքը՝ կախված կլինի մրանից, թե ինչ արագությամբ կ'հաջողի կամ կ'ախողի կառավարությունը: Եթե կառավարութեանն, այնուամենայնիվ, հաջողի ռեալ գործողությունների նվազագույն շեղում աղաչելով՝ վառ դաւաճելով նաեւ նախկինում թալանված միջոցները վերադարձնելու շարունակական գործընթաց, միգուցե նոր բաղախական միավորների դիրքավորումը դանդաղ ընթանա՝ արդեն հաջող խորհրդարանական ընտրությունների համար: Իսկ եթե բաղախական հեռանակներ ստեղծելուն զուգահեռ՝ նախկինները բաղախական եւ սնտեսական ձեւումների անթիվ գործիքների սեսականին արդյունավետ համարեն (այդ թվում չխորտելով դրսից տղա բերելու հայտերիս մէջ այդպէս էլ չմերժող միջոցից), աղաչ կառավարության արհեստավարությունից, արդյունավետությունից, իսկ ամենակարեւորը՝ միասնականությունից կախված կլինի չձախողվելու ու բաղախական ամբողջուն արդարացի համար: ➔

ԱՆԱՐԻՏ ԳՈՎԱՍԵԹՅԱՆ

Գերմանիա

Շաբաթ օրը՝ փետրվարի 23- ին ժամը 12- ին Բրյուսելի Լուսնեմբուրգյան դաւաճի առջեւ ( համաժողովային մեր որոնումները նմանաբանում դաւաճի չկարողացան զսնել) նախատեսվում է եվրոպական արդեւաւորների հանրահավաք անցկացնել՝ ի իրաւակ, ինչպէս լրատվութային աղբյուր «Ազերթաք»- ի գերմաներեն տարբերակն է նշում, «Խոջալուի ցեղատարածություն» 27 ամյակին: Թեւեւ ըստ լրատու աղբյուրի, «նախաձեռնության հեղինակը աշխարհի 20- ից ավելի երկրներում գործունեություն ծավալող արդեւաւորական սփյուռքի կազմակերպություններն են», նկատելի է սակայն, որ դեռահաս գործակալությունն իր հարցերի դաւաճիւնը ֆաղում է ոչ թե նախաձեռնության հեղինակներից, այլ Արդեւաւոր սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքների դեռահաս կոմիտեի սեղեկականությունից, ըստ որի ցույցին մասնակցելու են «Գերմանիայից, Ֆրանսիայից, Իտալիայից, Լեհաստանից եւ եվրոպական այլ երկրներում բնակվող արդեւաւորների են նրանց հետ բարեկամ այլ ազգերի ներկայացուցիչներ»: Հանրահավաքի

Բարուն Բրյուսելում եվրոպական արդեւաւորների հանրահավաք է կազմակերպում



բարձրաձայնվելու են հետեւյալ կարգախոսները՝ «Մենք ուզում ենք Ղարաբաղ վերադառնալ», «Արդարություն Խոջալուի համար», «Արդեւաւոր խաղաղություն է ուզում», «Մի՛ սղանք անմեղ նորածիններին», «Դադարեցրէ՛ք օկուպացիան»: Անցողիներին բաժանելու են Հայաստանի զավթիչ բաղախականու-

թյան, ԼՂ խնդրի եւ Արդեւաւորի համար դա ծանր հետեւանքների մասին զրականություն: Ըստ «Ազերթաքի», հանրահավաքի նպատակն է Եվրոպա-իրաւանի եւ այլ միջազգային կազմակերպությունների ուժադրությունը սեւեռել խնդրի վրա:

Ուժադրակ է, որ վերաբերյալ լուրջ «Ազերթաքը» հարկ չի համարել սեղադրել նաեւ իր ֆրանսերեն, ռուսերեն, անգլերեն, իտալերեն լրատուները: Պարզ է՝ ծանր հրեսանին գերմանաբանակ արդեւաւորներն ու թուրքերն են: Նրանց ցույցերին մի ֆանի անգամ ակնաւոր ենք եղել եվրոպական տարբեր բաղախական սակավամարդ հանրահավաքներ՝ դրոյթների գերառատությամբ, խզված ձայնալարերով:



### Ձեռք 2 Ով է գբաղվելու հայասանի սնեստությունը երկուր քաղաքում

Բյուջեն էլ ընդունվեց, ու մենք այդպես էլ շուկայի չիմացանք՝ որոնք են Հայասանի սնեստական գլխավոր օրակարգերը: Եթե նայում ես իշխանությանը՝ աղա ժեսնում ես, որ Հայասանի նախագահի եւ վարչապետի դասնումնում քաղաքական դեմքեր են: Ամբողջ կյանքում քաղաքական դեմք եղած Նիկոլ Փաշինյանը, գործադիր իշխանության ղեկավար դառնալով, սնեստական ֆիզուր դառնալու ոչ մի նշան չի ցույց տալիս եւ չի էլ կարող՝ նրա մոտ քաղաքական գործունեությունն է լավ ստացվում: Անգամ մշակութային միջոցառումն է նա քաղաքականացնում ու ծառայեցնում քաղաքական իր օրակարգին՝ «Թունանյանի անունից»: Առ, Բարսեղյանի թշնամաբարիկան փակվել ու էնա-էնա վաճառվելու է, տեղյակ ե՞մ, ամեն օր ներդրումներին ու իմնաբավ սնեստությունին խոսողներ: Առ, որ ասում եմ ոչխարի մսի արտահանման մեծ դա-հանջարկ կա՝ տեղյակ եմ, թե ոչխարաբուծությունը ինչ բնադաշտանա-կան եւ սնեստական ավերներ կարող է հասցնել մեր գյուղատնտեսությանը. օգտվեմ իմ նախկին գործընկեր Արամ Հովհաննիսյանի հրադարա-կունից ու տեղ հասցնեմ՝ արտահանող ոչխարաբուծությունը կլիսի ներ-հին դաշտանային բավարարող սա-վարաբուծությունից կերի ռեսուրսը, ու մեզ կերակրող խոճոր եղջերավորի գլխաբանակն անվերականգնելի կվերձանվի, արոսավայրերը երկար ժամանակով էրոզիայի կենթարկվեն՝ մեզ զրկելով ինչ-որ բան անեցնելու հնարավորությունից: Տնեստական հաշվեկշիռն օգուտն ու վնասն էլ՝ դուր հաշվեմ, եթե որոշում եմ Իրանին ոչ-խար վաճառելու թափն ավելացնել: Ե, վարչապետ Փաշինյանն ինչ անի, նա ոչ սնեստագետ է, ոչ գործարար-ությամբ է զբաղվել, անգամ խորհրդա-րանն նրա արած «սնեստական» դասգամավորներն են լրագրողներ, ինչպես մոտ է այդ ամենի մասին ի-րական, արբեր աստեղծ չլցնված տեղեկատվություն ստանա: Կուզեմ, որ վարչապետն, այնուամենայնիվ, մի փոքր ներփակվի, այդքան աս հրադարակային միջոցառումների չմասնակցի՝ իր ժամանակը վասնե-լով եւ, իրոք, սնեստությունը իմացող մարդկանց օգնությամբ խորանա սնեստական իրողությունների մեջ, քանի դեռ սկիզբն է ու մեծ ձախ-դումներ չկան (դե՞ հաջողություններ էլ չկան): Տարբեր հրադարակային միջոցառումների մասնակցելու մղումը Փաշինյանին հավանաբար չեն թողնում կենսոնանալ իր գլխա-վոր դասականությունների վրա, եւ նրա այդ մղումը հավանաբար հենց իմք չի կարողանում զգուցել՝ ընդդի-մադիր քաղաքական գործչի բովան-դակությունից վերջապես ազատա-րկելով եւ ժեսական գործչի լիցքով դա փոխարինելով, մարտի մեկին Ա-զատության հրադարակից երթելու նրա որոշումը վկա: Մինչդեռ Հայաս-սանի քաղաքացու «հաղթանակն ու քաղաքացու իշխանությունը անցրթե-լի դարձնելու» գրավականը ոչ թե կողմնակիցներով երթելն է, այլ ողջ ժողովրդի համար սանելի ժեսու-թյուն սարկել:

## Քաղաքական մանրիկ աստեղ

Քաղաքական մանրիկ աստեղը քաղաքական մանրիկ աստեղն է: Կամ, ինչպես վարչապետն է ասում՝ գնումների մա-սին օրենքն ավելի որոշեցնում է առա-ջացնում, քան լուծում է, ու դրա դաս-ձառը մոտ է գտնել գնումներին մաս-նակցող ընկերությունների իրական տեղերին չբացահայտելու մեջ, չեմ կա-րողանում, հա՞, այսօր ամիսներ բա-ցահայտել: Հեղափոխություն, թե ոչ՝ այդ, մարդը աստի գերի է:

Քաղաքական մանրիկ աստեղը քաղաքական մանրիկ աստեղն է: Կամ, ինչպես վարչապետն է ասում՝ գնումների մա-սին օրենքն ավելի որոշեցնում է առա-ջացնում, քան լուծում է, ու դրա դաս-ձառը մոտ է գտնել գնումներին մաս-նակցող ընկերությունների իրական տեղերին չբացահայտելու մեջ, չեմ կա-րողանում, հա՞, այսօր ամիսներ բա-ցահայտել: Հեղափոխություն, թե ոչ՝ այդ, մարդը աստի գերի է:

### Վերադառնալու ենք ավեր-նագրի երկրորդ ֆիզուրին

Տնեստական աշխարհում հաջող-ված գործարար եւ սնեստական գերա-զանց գիտակ համարվող նախագահ Արմեն Սարգսյանը, միզուց իր դաս-նոնի քաղաքական ուղղվածության սրամաբանությամբ՝ նույնպես լիկ քաղաքական օրակարգի մեջ է: Եթե նայում ես նրա վերջին հանդիպումնե-րի տեղեկատվությունը՝ դա քաղաքա-կան հայտագիր է: Մյուսինեստյան հա-մաժողովը, «Ես ուզում եմ Հայաստանը դարձնել աստղագիտական կենտրոն», ամերիկյան հնչեղ անունների հեռ հանդիպումներ, անգամ ամերիկյան հեռուստատեսությունների հիթ դա-րձած Բայդեն-Սարգսյան հընթացս երկխոսություն, ուր մոլորակային մա-կարակի հարց է առանցում, թե արդ-յոք Բայդենը կդնի՞ իր թեկնածությունը նախագահական ընտրություններում: Արմեն Սարգսյանը միջազգային ըն-դունելի մակարդակով մշակական հանդիպումների ու մեծարկումների մեջ է:

Անգամ երբեմն թվում է, թե երկրի վարչապետն ու նախագահը չեն սիմ-բոնացնում գործողությունները՝ ամեն մեկն իր ճամփով է գնում, մեկն այսպես, մյուսն՝ այնպես, ու Փաշին-յանը կարծես չի ուզում օգտվել մա-խագահի սնեստական գիտելիներից: Նրանցից ամեն մեկը կարծես իր ուղ-ղությամբ է ձգում սայլը, իր քաղաքա-կան աստեղը սղասարկում: Ե, լավ, ինչու չօգտվել սնեստություն իմացող նախագահի գիտելիներից: Թե՞ այլ, սովորաբար գործընթացներ կան, որոնց մասին կարելի է, իհարկե, գլխի ընկ-նել:

### Թափանցիկության դաշտ

Նախկին նախագահ Սերժ Սարգ-սյանի եղբայր Ալեքսանդր Սարգսյանը ժեսությամբ անհասույց փոխան-ցել է 18,5 մլն դոլար: Այսպիսի տեղե-կատվությունը ինչ զգացումներ կարող է առաջացնել հայ մարդու մոտ. նախ, այդ, հայավարի կարճագանգն ու-

րեմն քանակ անգամ ավելի ունի, որ մի մասը զոհաբերում է ինդուլգեն-ցիայի դիմաց: Աղա կիմքիմքանմ լավ այսօր սոված մարդու առկայու-թյամբ՝ սարկներով ուրան է գրդանել, որ այդպիսի թվերի հեռ է խաղը: Հետ կգա այն միջոց, թե ուր է գնալու այդ «անհասույց փոխանցումը»: Ու վեր-ջին հարցի դեմքում մտու է: Պեսու-թյանը վերադարձվող գումարների հեռ կաղված տեղեկատվության դակա կա՝ ուր են ուղղվում դրանք, ինչու չստեղծել մի բաց ռեսուրս, որտեղ ման-րամասն կնկարագրվի այդ գումարնե-րի աստեղ, անկախ լրագրողների հարց ուղղել-չուղղելու բարի կամից: Ամեն ինչից երեսուն է, որ այդ «կամավոր անհասույց» փոխանցումները ժեսու-թյանը աստեղական բնույթ են կրե-լու՝ դասելով այն մարդկանց սիրադե-սած ունեցվածքից, որոնց նկատմամբ քաղաքական գործեր կան: Եթե ժամանա-կին զոռաբանությամբ, դիրքի շարաշա-հմամբ գրդանված գումարները, ժե-սությամբ անցնելով, սուկ ֆինանսա-

կան ծակուծուկներ են փակելու, սա չի կարող ընդունելի լինել: Կա՞ մի այնպիսի ծրագիր, որով այդ գումար-ներն ուղղվեն Հայաստանի սնեստու-թյան ինչ-որ ճյուղ ուսի կանգնեցնե-լուն, կամ երկրի համար առանցքային նշանակության որեւէ ծրագիր իրակա-նացնելուն: Ինչու չենք լսել այդ մա-սին: Այդ դեմքում ինչ արբերություն՝ որտեղ են այդ գումարները: Որդես ՀՀ քաղաքացի լիիսով իրավունք ունեն հե-տեկելու այդ գումարների հեռագա աս-տեղ: Այլապես քաղաքացու ժեսուցի ար-բերությունները ինդուլգենցիայի կա-րելի է եւ անընդունելի համարել՝ կա՞, չէ, չորս հազար դրամի գողության հա-մար դասված Հասանիկ Սարգսյանը, որին ժեսական կամ դասական մեմե-նան ոչ մի կերպ չի ներում, այն դեմ-քում, երբ այդ կինը ստիպված է եղել վերցնել այդ գումարը՝ մի քանի օր սո-ված մնացած երեխաներին կերակրե-լու համար, ընդ որում՝ դա հեռագա-յուն վերադարձել է:

### Տարածաբանային ենթա-սեփեսերը

Վերադառնալու ենք ավեր-նագրի երկրորդ ֆիզուրին օրա-կարգ՝ ԵԱՀԿ Միմսկի խմբի համաճա-խագահներին ընդունեց Նիկոլ Փաշին-յանը եւ դասմեց Դավոսում Ալիեի հեռ հանդիպման մանրամասները, համաճախագահները Երեսուցից տե-ղեկատվությամբ են մեկնում Բախ-նու: Հայաստանում ՌԴ դեստյան Սերգեյ Կոռնիկին է հանդիպել խորհրդա-րանի իշխող մեծամասնության ղեկա-վարի եւ «Իմ քայլի» բարձր դասի խորհրդարանականների հեռ, նախոր-դել էր Պեսդոմայի դասգամավորա-կան խմբի այցը հայոց խորհրդարան: Սիրիա մեր հունամիսար առաքելու-թյան աստեղ ամերիկյան անբավակա-նություն, որից հետո, փաստերն, ԱԳ նախարար Ջոհրաբ Մնացականյանի այցն ԱՄՆ անորոշ ժամանակով հե-սաձգմամբ հարցեր են առաջանում: Ջուզախեռ՝ ռուսական հար-թույթում Հայաստանում հեղափոխու-թյուն սովորեցնող սեմինարի վերաբե-րյալ հիստերիան է, որը նաեւ թեժաց-վում է ազգությամբ հայ անհասների կողմից: Երկու մեծ ժեսությունները, փաստերն, իրար են խառնվել՝ Հա-յաստանում ազդեցության ամեն միլի-մետրի համար դայաբուն: Այս ֆոնին տեղի կունենա Փաշինյանի երկար սղասված իրանյան այցը, որը միզու-ցե կբացի մի աստեղ փակագծեր՝ կասացվի՞ ծավալվել իրանյան ուղղու-թյամբ, եւ եթե այդ՝ որը կլինի դրա քա-ղաքական գինը:

### ՈԱՖԻԿ ՀՈՎԳԱՆՆԻՍՅԱՆ

## Թունավոր մեղք

Վերջին արջանում հանրության ուժադրության կիզակետում են Հայաստանի որոշ բարձրագույն դասնոնանարներ, ովքեր զանազան վրիդունների համար քաղաքական թիրախ են դառնում: Հայ-սնվել են նաեւ դասափեսունների ենթարկվողնե-րի իմնական դասադաններ, ովքեր ամենագե-հիկ հայիոյաբանությամբ փորձում են լռեցնել մնադասողներին եւ արդարացնել այս կամ այն վրիդունը թույլ սված հանրային դեմքերին: Ամե-նացառ քաղաքական այս դասին Ազգային ժո-ղովի խոսնակ Արարատ Միրզոյանն ու նրա քիչին Գոհար Աբաջյանն են: Վերջերս որն. Միրզոյանը անգուցություն էր ունեցել վերակուն հագնե-լիս օգտվել թիկնադասի ծառայությունից: Իսկ քիչին Գոհարի գլխավերեսում ինչ-որ մեկը... հո-վանոց էր դասել: Ֆեյսբուքյան հրադարակուն-ներում այդ առթիվ անհատալ բերվեցին մի ամ-բողջ աստեղ բարձրաստիճան ու հանրահնչակ քի-նանց լուսանկարներ, ուր դարձ երեսուն էր, որ անձրեկ սակ նրանք իրենք էին դասում իրենց հովանոցները: Քիչին Գոհարին մեղադրել էին նաեւ, որ նրա վերակուն չափազանց թանկ է, իսկ ձեռքի կանացի դայունակը արժե ֆանասա-սիկ գումար: Չակերսյալ «փաստաբանները» հեգ-նում էին՝ համանման դեմքերում ինչո՞ւ երկրի նախկին ղեկավարների կանանց մասին նման բաներ չէիք գում: Վերակուն հագնելիս նախկին դասնոնյաներին չէիք օգնում, նախկին առա-ջին քիչնոց գլխին անձրեանոց չէիք դասում:

Նախ, մինչեւ ե՞րբ մոտ է նախկիններին տեղի-անցնողի հիշելով՝ արդարացվեն ներկաների մեծ կամ փոքրիկ վրիդունները: Հին աստարիի դաս-մաբաններից Սվեսոնիուրը, վկայակոչելով Ա-լեքսանդր Մակեդոնացու եւ սովեստ փիլիսոփա-յի բանավեճը, գում է. «աստարիում մեռած-ներն են աս, թե՞ կենդանի մարդիկ» հարցին փի-լիսոփան դասախոսում է՝ իհարկե կենդանի մարդիկ: Չե՞ որ մեռածներն արդեն չկան, ինչո՞ւ նրանց... հաշվել: Կարծում եմ՝ նախկինների վե-րադարձի վախն է նրանց հանդեմ աստեղի ասե-լության աղբյուրը: Մինչդեռ ժողովրդական խոսն ասում է՝ աստարի աստիճան է, բարձրա-ցողը մի օր կիջնի, իջնողը՝ կբարձրանա: Ահա, բոլոր նրանք, ովքեր նախկինների հասցեին գարհուրելի հայիոյաբանությամբ իրենք իրենց ուղղակի խայսառակել ու խայսառակում են, անհանգստանում են, թե վերադարձի դեմքում ե-րեսներին ինչպե՞ս են նայելու: Եվ հայիոյաբա-նությունը ավելի մե՞ծ եռանդով են առաջ աս-նում, որ հանկարծ այդ հնարավոր վերադարձը... տեղի չունենա:

Երկրորդ, ներկա իշխանությունների կողմնա-կիցները չէիք կարող սոցցանցերում վարկաբե-կիչ նյութեր գեցեղել, որ հետո հավասարադասա-կության գեղուններով ձգեսն նոր դասնոնա-վորների աչքը մտնել կամ մեղքը նախկին կառա-վարող կուսակցության գործչներին վերագրելով՝ նրանց մի ավելորդ անգամ վարկաբեկել:

Երրորդ, միանգամայն հնարավոր է, որ նախկին ղեկավարները այս կարգի փոքրիկ վրիդուններ կամ իրոք թույլ չեն սվել կամ, եթե թույլ սվել են, աղա անձամբ ես նման բան չեմ հիշում:

Չորրորդ, մեր ներկայիս ղեկավարները, այդ թվում նաեւ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, մե-ված, մեծացած ու դաստիարակված լինելով գյուղական համեստ ընտանիքում, երեսուն է՝ բարձրաստարիկ վարկաբեկության կանոններից առայժմ լավ տեղյակ չեն: Չի բացառվում, որ իմն էլ, իր բերած նոր կարգերի մեծ մասն էլ խե-լացի խորհուրդները ո՞չ լսում են, ո՞չ ընդունում:

Դա առավել ցայտուն երեսուց հազային ժողո-վի՝ կառավարության ծրագրի կասասմանը նվիրված վերջին նիստերում, ուր վարչապետը ա-ռավել ցայտունորեն հանդես բերեց իր բարձր դասնոնին ամենեւին չսազող անգուցություն, մեծամտություն՝ իմն իրեն համեմատելով Պաթ թագավորի հեռ, եւ այլակարծության հանդեմ կասարյալ անհանդուրժողականություն: Ախր ս: Այդ դեմքում աստեղները կարունակվեն: Պի-սի հասկանալ՝ դա այն գինն է, որ բարձրաստի-ճան այրերը վճարում են իրենց հանրահայտու-թյան, արջադասի մարդկանց նախանձին հա-զուրդ սալու, աչք մտնել ցանկացողների անմա-փուր ձգումները բավարարելու դիմաց: Մարդ-կային արգահատելի գծերը՝ նախանձն ու չարու-թյունը, ֆնանն ու սոսրաբանությունը մի՞թե էլ ընդունելի են եղել բոլոր՝ իշխանավորներին: Վահագն Դավթյանն ասում էր՝ ժ, ֆնության մեղք, ու՞մ փմփն չես հաճ...

Այնուամենայնիվ, վարչապետին բարեկամա-բար գուցեսցնեմ՝ դա թունավոր մեղք է, ընդու-նակ նաեւ... ոչնչացնել ղեկավարին...

ՎԱՐԴԻՍԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱԼ

Ամլսանգրքային փորձագետ

2010 թ. Գունիսի 15-ին Թուրքիայի ազգային հետախուզության (MIT Milli Istihbarat Teskilati) մեծ էմբե Թաները հրաժարական սվեց եւ հեռացավ զբաղեցրած դասընթացից: Նա զբաղեցնում էր այդ դասընթացը 2005 թվականից: Ինչը ստիպեց նրան հեռանալ այդ դասընթացից: Էմբե Թաներին մեղադրում էին այն բանում, որ նա կրակ արեց MIT-ի հարաբերությունները դասընթացի նախադասության հետ (նազանական հետախուզությունը գտնվում է Պաշտպանության նախարարության Գլխավոր օժանդակ կառույցում), որն, իր հերթին, խախտեց Թուրքիայի հասուկ ծառայությունների համակարգման աշխատանքները եւ առաջացրեց որոշ ծախսերով տեղի արտաքին ֆաղափարականության մեջ:

Զբաղեցրած դասընթացի հեռանալուց հետո, ավելի ուշ,

Եվ իհարկե Թուրքիայի իշխանությունները վստահ են, որ նա համազործակցում է ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչության (ԿԳՎ) հետ:

Սակայն «բանաստեղծները» էմբե Թաների մասին սրանով չէին ավարտվում: Լուրեր էին դրոշմվում, որ նա կաղված էր նաեւ 2016 թ. ռազմական դուրսի (հեղափոխում) կազմակերպիչների հետ: Այդ իրադարձություններից հետո Թաների անունը որեւէ կերպ չի հիշատակվում, գուցե նա ձերբակալվածների կամ անհետ կորածների ցուցակում է:

Այլ տեսակետ էլ կա, որին ես, հեղինակս, հակված եմ ավելի հավասարում: Էմբե Թաները կրթված, բավականաչափ ժողովրդավարական հայացքների տեր, օպերատիվ-ֆաղափարական իրավիճակը ռեալ գնահատող, դասական իրողությունների մեծ մասը ճիշտ ընկալող հետախույզ էր (հետախույզների մեջ էլ նման մարդիկ հանդիպում են, եւ ոչ քիչ):

հետ, դարձադրեց կուլտուրայի, որ ընթերցողս մի փոքր ավելի լավ ճանաչի հետախույզի բնութագիրը:

Վերադառնալով մեր բուն թեմային: Ինչ խնդիրներ ունի իր առջեւ դրված Թուրքիայի հետախուզությունը:

Դեռ ոչ վաղ անցյալում, մինչ Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի մերձեցումը (մերձեցման դասձառները հայտնի են՝ դրանք աշխարհափառական խնդիրների մի ամբողջ շարան են, որոնք հիմնականում թելադրված են ներկայիս օպերատիվ-ֆաղափարական իրավիճակով եւ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի կողմից վարվող ֆաղափարականությամբ, դեռ էլ հուսալ, որ այս «եղբայրությունը» երկար չի տևի) Թուրքիայի հետախուզական ռազմավարական խնդիրներից մեկը Ռուսաստանի դեմ աշխատելն էր: Ավելի կոնկրետ՝ թիրախավորված էին Ռուսաստանի սննդամթերքը, ֆաղափարական կառույցը, զինված ուժերը եւ ռազմարդյունաբերական հա-

ՃԼՈՐԵՆԱ ԱՎԱԳՅԱԼ

Նյու Յորք

Դոկտ. Ներսես Գրիգորյան՝ Աշխարհային ամերիկահայ գիտնական-հետախույզը



«Գրիգոր» (աջից) Չարլսոն Դեսոնի հետ

Ներսես Գրիգորյանը չորս տարեկան էր, երբ ծնողները ադապտացիայի գրքերով ծանոթացրին նրան Մ. Նահանգներում: Ծնվել էր 1921-ին, երբ ծնողները երկրից երկիր տեղափոխվելով փորձում էին փախչել ցեղասպանությունից: Եղբայրը ծնվել էր Գալաթիայում, Սիրիայում: Նյու Յորքում հայրը դարձավ գործարանի բանվոր, մայրը՝ սնային սննդամթերքի արտադրող: Ամերիկայում ծնվելով իր կրտսեր եղբայրը՝ Տարիմը անց, հիշելով այդ տեղափոխությունները, Ներսեսը նկարագրում էր, որ այդ ամենը «չափազանց ցանցալի էր, որովհետեւ դու իրականում այդ վայրերից ոչ մեկին չէիր ղայտակարարում»:

Կյանքի նման մնայլ սկիզբը ոչ մի հեռանկար չէր խոստանում Ներսեսին, բայց ճակատագիրը նրան այլ բան էր նախատեսել: Իր անցած կյանքը, մինչեւ 96 տարեկանում իր մահը Լոս Ալամոսում (Նյու Մեքսիկոյում) միայն «գարնանալիորեն հրաշալի» բառերով կարելի է բնութագրել: Նա դարձավ Ամերիկայում ամենահայտնի գիտնականներից եւ հետախուզական վերլուծաբաններից մեկը՝ մասնակցելով անգիսակցաբար առնձային ռումբի մշակմանը զբաղվող «Լոս Ալամոսի Մանիթեյն Նախագիծին» (1941), որն հետագայում Գիտնականի վրա գցեց առաջին առնձային ռումբը: Նա այդ ժամանակ «Union Carbide» լաբորատորիայում էր աշխատում, որն ուրանի հարստացման փորձեր էր կատարում: Պաշտպանության հետ, երբ լաբորատորիան կրճատվեց էլ իր ուսումնասիրությունները, Ներսեսը տեղափոխվում է Նյու Մեքսիկո՝ Կարնեյլոն համար իր աշխատանքները «Մանիթեյն» նախագիծում: Տարիներ անց, հայրը այցելելով եւ ակնառես լինելով տեղի չոր կլիմային եւ «ամրակազմ» լեռներին մեղ էր, որ այն հիշեցնում էր նրան «Գին երգիչը»: Գրիգոր (այդդեպ էին Ներսեսին անվանում ընկերները) զգացել էր, որ ինչ-որ թելերով իմն էր կաղված այդ հիշողություններին:

Այդտեղ, Լոս Ալամոսում, նա հանդիպում է իր աղաքա կնոջը՝ Զեֆրին Պաշտրոնին, որն աշխատում էր միտոսոյն «Մանիթեյն» ծրագրում, որոշեց բանակի կանանց կորուստի անդամ: Այդտեղ էլ ծնվում է նրանց միակ զավակը՝ Դեբրան, որն այժմ բանակի թոշակառու փոխգնդապետ է:

Կապը հայկականության հետ

Ներսես «Գրիգոր» համար սկսվում է մի կարիերա, որը ձգվելու է մոտ հինգ տասնամյակ: 1972-ին նրան հրավիրում են դառնալու հետախուզական մի միավորման անդամ, իր համար անծանոթ դասձառներով: Ենթադրում է, որ դասձառը հայերենի եւ ռուսերենի իմացությունն է: Մանուկ հասակում ծնողները ստիպել էին խոսել եւ կարդալ հայերեն: Նաեւ որոշ գիտելիքներ ձեռք բերել հայոց դասնության, մեկնելով եւ գրականության բնագավառներից:

«Այդ ժամանակ ես անօգուտ էի համարում այդ գիտելիքները: Բայց, երեւում է, Ասված գիտեր ինչ էր կատարվելու», հետագայում խոստովանել է նա, հիշելով որ 1960-ական թվերին նրան խնդրել էին անգլերենից թարգմանել ֆիմիայի մի ֆանի ռուսերեն զրբեր: Դա կառավարությանը օգտակար աշխատանք էր եղել:

Չիցելով այդ դրվագը, նա վերհիշել է, թե ինչպես առաջին անգամ այդ երկիր մուտք գործելիս իր թղթերի վրա «դեպի անպետություն» (stateless) բառերն են գրված եղել: Իսկ հիմա նա հետախուզության անվտանգության բաժնի գլխավոր աշխատակիցներից մեկն էր դարձել: Ուներ իր անունով վեց հեղինակային արձանագրեր: Արժանացել էր բազմաթիվ մրցանակների, մեդալների (մեդալով Լոս Ալամոսի բարձրագույն մրցանակի եւ ԿԳՎ-ի մեդալի), եւ երկու դոկտորական գիտական աստիճանների: Նա 2005-ից նաեւ ԳԱԱ դասավորված անդամ էր:

Տեղախոսագրույց Դեբրայի հետ

Վերոնեյալ կենսագրական հիշողությունները վերածարձվեցին «Գրիգոր» դեբրայի հետ վերջերս կայացած հեռախոսագրույցի ժամանակ: Նա դասնաց, որ համաձայն հոր ցանկության Գայ Օգնության ֆոնդում (FAR) հասուկ դրամաձույն էր հասկացված Գայասանի համալսարաններում ուսումնասիրություններ կատարող ուսանողների համար:

«Նա ցանկ էր կաղված իր հայկական անցյալի հետ: Գործը ծնողները ցանկ էին սանջվել ցեղասպանության տարիներին: Մորական կողմից բոլորն ստանվել էին: Գործը բայրերը բաժանվել, մեկը Կանադա էր գնացել, մյուսը՝ Երեւան: Տարագրման տարիներին նրանք որոշեցին ֆուրը էին հանդես եկել: Զրդերենին լավ են տիրապետել:

Երբ հայրս Նյու Մեքսիկա է տեղափոխվել, այնտեղ ցան ֆիչ հայեր են եղել: Բայց 1950-60-ականներին 60-70 հոգի հավաքվել են եւ սկսել են որոշ մեկնություն միջոցառումներ իրականացնել: Գիմնել են հայկական եկեղեցի: 1990-ականներին հորս հնարավորություն է սրվել այցելելու Գայասան՝ դեպի արտադրության հանձնարարականով այնտեղ գիտնականներին օգնելու համար: Գեղատեսիլ նաեւ Գիտության եւ տեխնոլոգիայի միջազգային կենտրոնի գործողմամբ՝ հետեւելու գիտական ծրագրերի իրագործման աշխատանքներին: Այդ այցելությունների ընթացքում նա կաղ էր հաստատել իր հարազանների հետ: Կինը՝ Զեֆրինն էր, որ 1979-ին հայտնաբերել էր նրանց: Մայրս «հոգով ու սրով հայ էր»: Գայրս նույն էր, որ ծնողները ցան բան չեն դասնել նրան ցեղասպանության վերաբերյալ, բայց իր մեջ սերմանել են ճիշտ գործելու եւ սացածի փոխարեն վարձատրական լինելու հասկությունները: Մահվան ժամին նա դարձյալ վերադարձել էր իր արմատներին», եզրակացրեց Դեբրան:

Թարգմ. ՆԱԿՈՒԵ ՕՐՈՒԿՅԱՆԸ The Armenian Mirror Spectator

Ինչ հետաքրքրություններ ունի Թուրքիայի հետախուզությունը Մի փոքր պատմություն



Թուրքիայի ռազմա-ֆաղափարական օրջանակների «վարագույրների» ետեւում, ինչպես նաեւ որոշ լրատվության միջոցներում վախվորած մտեր հնչեցին, որ Թաները կաղված էր Ֆեթուլլահ Գյուլենի «Զամապ Գյուլեն» («Զամապ» թարգմանաբար նշանակում է կրոնական համակեցություն կամ ուխտ, միաբանություն):

Մուհամմեդ Ֆեթուլլահ Գյուլենը՝ թուրք մտավորական, իսլամի վերաբերյալ 60-ից ավելի զրբերի հեղինակ, «փափուկ» հանդուրժողական իսլամի ֆարոգիչ, ասսվածաբան, 1998 թվականից բնակվում է ԱՄՆ-ում: Գյուլենը Ամերիկայում «թափուց» գտավ այն բանից հետո, երբ 1998 թ. Թուրքիայում նրան մեղադրեցին գործող դեպի կարգի սաղալման մեջ: Նա մեղադրվում է նաեւ 2016 թ. հուլիսի 15-ին Թուրքիայում ռազմական հեղափոխում կազմակերպելու փորձի մեջ:

Ռեջեփ Թայյիբ Էրդողանի եւ Ահմեդ Դավլաթոյլուի երբեմնի հավասարիմ զինակիցը հիմա վարանդի է եւ նրա հետագա ճակատագիրը կախված է ամերիկյան «խտբլիզմենթից»: Կզման ընդառաջ ամերիկյան իշխանությունները նախագահ Էրդողանի եւ թուրք արդարադասության դախանջներին՝ նրան արտահանմանը նախադասելու արձանով, թե՛ կարունակել են նրան աղաքսան սալ:

Տարբեր սվյալների համաձայն, Ֆեթուլլահ Գյուլենի արժանում ունի 5 միլիոնից ավելի հետեւողներ Թուրքիայում, Միջին Ասիայում եւ Եվրոպական որոշ երկրներում: Նա չափազանց հարուստ է եւ 2008 թվականին ճանաչվել է աշխարհի առաջադեմ մտավորականներից մեկը:

Եվ այսպես, հինգ տարի արունակ Թուրքիայի ամենահզոր կառույցներից մեկի՝ հետախուզությունը ղեկավարելուց հետո, էմբե Թաները հեռացավ:

Ծանոթություն. Իմ կարծիքով հետախուզության կամ այլ հասուկ ծառայության ղեկավարի համար 5 տարին այնքան էլ մեծ ժամանակահատված չէ, եթե իհարկե նա իր տեղում է, եթե նա «փթը չի խոթել» այնտեղ, ուր նա «հոգին անելիք չունի», եթե նա չի օրջաղաքել իրեն սրկամիս միջակություններով, որոնց հիմնական խնդիրներից մեկը իրենց դեպի համար արագ եւ խոնարհված դիրքով դուռը փակելն ու բացելն է, այդդեպով ծածկելու սեփական բթությունն ու ոչնչությունը: Այսդեպի մարդկանց ընդունող ղեկավարները, հասկաղաքե հասուկ ծառայություններում, ցան արագ շանում են իրենց հաջողությունից եւ իհարկե նրանք ընդունակ չեն նորմալ խորհուրդներ լսել, նրանց անհրաժեշտ են հնազանդ մարդիկ, սոփիկ, բացասական սրամարդկածության անձինք, որոնք հիմնականում գործում են միայն թիկունում իրենց հարազատ միջակայում: Մինչդեռ հետախուզությանը դեպի են բազմակեցուր մսածողությամբ, կրեաշիվ ուղեղներով, ռեֆլեկտային (ինֆրաբերական) գործողության ընդունակ, հայրենասեր անձինք, որոնք չեն դասրասվում կուրորեն կատարել բթամիս, անհիմն հրամաններն ու հրահանգները:

Այս լիրիկական զեղումը չեն առաջարկում կաղել էմբե Թաների կամ այլ հասուկ ծառայության որեւէ այլ ղեկավարի

մալիրը, դրանց ջլատումը, Ռուսաստանի մասնատումը, Պոլովոժիեում թուրքախոս ժողովուրդների տարածաօրջանային միավորում ստեղծելը, որի կենտրոնը դեպի է դառնար Կազանը: Գտնուկ աշխատանք էր տարվում Թաթարսանի, Բաւկլոսոսանի (Բաւկլիթա) եւ Զուլաւիայի ազգայնական կրոնական կենտրոնների հետ:

Ամբողջ դեպիկան աղաքսոք, հոգեւոր կայրությունը եւ հետախուզությունը աշխատում էին մի գերակա, առաջնահերթ խնդրով՝ «Մեծ Թուրանի» վերածննդով: Այդ կայրության մեջ դեպի է մտնելին Ռուսաստանի, Ուկրաինայի, Գայասանի, Վրաստանի, Ադրբեյջանի, Իրանի, Սիրիայի, Բալկանյան թերակղզու, Միջին Ասիայի եւ անգամ Զինաստանի որոշ տարածքներ:

Ընդ որում առաջին հերթին դեպի էր ֆանդել եւ ֆայրայել նշված երկրների արդյունաբերությունը, ստեղծել այդ տարածքներում իրենց ձեռնարկ օուկաներ, որոնք դեպի է հեղեղվելին թուրքական արտադրության անորակ աղաքանքներով: Գեղախուզական ցանցը դեպի է թուլացնել Ռուսաստանի ռազմա-ֆաղափարական դիրքերը Սեւ ծովում, ուժեղացնել կաղը տարածաօրջանում աղաղ մահմեդականների հետ եւ ընդհանրաղաքե Ռուսաստանին դարձնել ամբողջ մահմեդական աշխարհի թեմամին: Ռուսաստանի դիրքերը թուլացնելու գուղընթաց, թուրքական հետախուզությունը օր-օրի դեպի է ակփիվացնել աշխատանքը Բալկաններում, Գարավային եւ Գյուսիսային Կովկասում, ինչպես նաեւ Միջին Ասիայում:

Գաղորդիկ՝ «Թիկնոցի եւ դաւոյնի երիչարիները»



ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

«Ներսես Աճարակեցի դաճաճան հայրենյաց» գիսաժողով Աճարակում

Կասկածից դուրս է, որ Հայաստանաց առաքելական եկեղեցին ազգային արժեք է և մեծ դերակատարություն է ունեցել հայ ժողովրդի կյանքում: Պատմական դժվարին կենսամեծումնա եղել է հայ ժողովրդի ոչ միայն անբաժանելի ուղեկիցն ու ցավակիցը, այլև հոգեւոր դաճաճանն ու շատ դեմքերում նաեւ առաջնորդը: Անչափ կարեւոր է այն իրողությունը, որ եկեղեցին փոխարինել է նաեւ տեղական ժամանակաշրջանում կորցրած հայությանը կազմակերպելու և նրան ղեկավարելու գործում: Ուստի բոլորովին էլ դաճաճական չէ, որ Հայոց եկեղեցու որոշ ստասավորներ իրենց ազգանվեր գործունեությամբ հիրավի դարձել են ազգի առաջնորդներն ու իրական ղեկավարները:



ռուսական եկեղեցական հարաբերություններից», ղաֆ. Սաթեն Ավոյանը՝ «Կրթության եւ լուսավորության հովանավոր Ներսես Ե Աճարակեցի» թեմաներով եւ Տ. Փառենին. Առաքելյանը՝ «Ներսես Աճարակեցու կոնդակները» հաղորդումով:

Այնուհետեւ զեկուցողներին ուղղվեցին մի շարք հարցեր, որոնց ընդմեջում ստառիչ դաճաճականներ: Վերջում ծավալվեց ակտիվ ֆննարկում, բարձրացվեցին նոր հիմնախնդիրներ, որոնց ամենամոտ աղաղակով լուծումներ գտնելու համար կոչ ուղղվեց միջոցառմանը մասնակցող ԵՊՀ ուսանողությանն ու Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի սաներին:

Ամփոփելով գիսաժողովը, որոշեցին Ս. Սարգսյանն ընդգծեց, որ այն կայացած իրողություն է: Ընդ որում բարձր մակարդակով, եւ շեշտեց, որ ներկա գիսաժողովը 2020 թ. Ն. Աճարակեցու հոբելյանական 250-ամյակի նվիրված միջոցառումների նախադրույթն է եւ կոչ արեց բոլորին լավագույնս նախադասարարելու դրամ:

Նշենք նաեւ, որ գիսաժողովի ընդմիջումների ընթացքում կազմակերպվեց Հայորդաց սան սաների ստեղծագործությունների ցուցահանդես-վաճառք եւ ձոխ հյուրասիրություն: Ընդհանուր առմամբ միջոցառումը կազմակերպված էր բարձր մակարդակով եւ անթերի: Հաճախ էին առնվել բոլոր մանրուհներն ու դրանում անուրանալի էր բոլոր կազմակերպիչների ու մասնավորապես ֆաղափարեցի խորհրդական Արթուր Ոսկանյանի ներդրումը:

հովիվ Տ.Փառենին. Առաքելյանը եւ մեծ թվով մասնակիցներ:

Բացման խոսքում ողջունելով բոլոր ներկաներին՝ օրվա բանախոս որոշեցին Սուրեն Սարգսյանը կարեւորեց միջոցառումը եւ հաջողություն մաղթեց բոլորին: Այնուհետեւ Տ. Փառենին. Առաքելյանը օրհնեց ներկաներին եւ միջոցառումը: Ողջունելով ներկաներին եւ հյուրերին ու խիստ կարեւորելով Ն. Աճարակեցու ազգանորոգչ գործունեությունը՝ գիսաժողովին բարի երթ մաղթեց Արագածոնի մարզի Դավիթ Գեւորգյանը:

Առաջինը «Հայոց դաճաճականության գաղափարի նվիրյալը» թեմայով ելույթ ունեցավ ղաֆ, որոշեցին Ս. Սարգսյանը: Տարողունակ եւ գիսական նորույթներով հարուստ ելույթում զեկուցող շեշտեց, որ Աճարակեցին

հոգեւորականի սեմնն ու զեմնը մեկտեղելով ոչ միայն դաճաճական հայոց դաճաճականության վերակենդան համար, այլև սերունդների փոխանցեց այդ նվիրական դաճաճանը:

Պորճեւոր Վլադիմիր Պետրոսյանն էլ «Ն. Աճարակեցին եւ Ռուսաստանը» բովանդակալից եւ փաստահարուս զեկուցման մեջ ընդգծեց Ռուսաստանի անփոխարինելի դերակատարությունը հայությանը դարակական դժնդակ սիրադեմությունից ազատելու եւ հայության լիմելիությունն աղաղակելու գործում:

Հետաքրքրական վերլուծություններով զոգորված իր ելույթում որոշեցին Հայկազ Հովհաննիսյանն էլ անդրադարձնելով Աճարակեցի-Պատկերիչ հարաբերություններին շեշտեց, որ երկու նշանավոր անհասներն ընդամենը խնդիրներ

ին մոտենում էին յուրաքանչյուրն իր տեսանկյունից եւ բնական էր, որ լինեին նաեւ հակասություններ:

Ծավալուն, արխիվալիսն նորահայտ փաստերով հազեցած «Ն. Աճարակեցին որդես ազգային առաջնորդ» թեմայով զեկուցումով հանդես եկավ որոշեցին Վալերի Թունյանը: Ձեկուցողը թերթելով Ն. Աճարակեցու գործունեության ծալերը, մանրամասն եւ թվական նոր սլալներով ներկայացրեց հայության վիճակը եւ կարեւորեց այն իրողությունը, որ Ն. Աճարակեցու գործունեության արդյունքում հնարավոր եղավ Արեւելյան Հայաստանի ժողովրդագրական դաճաճականի հայեցի վերափոխումը:

Շահեկան զեկուցումներով հանդես եկան նաեւ Տ. Արարատին. Պողոսյանը՝ «Մի դրվագ 19-րդ դարի առաջին կեսի հայ-

6 -Դրանք հոգեւոր, գիսական ու մշակութային նախաձեռնություններ են: Ամեն սարի անցկացում են համատեղ գիսաժողովներ, որոնց մասնակցություն են բերում Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու բարձրաստիճան հոգեւորականներ, ուղերձ է լինում համայն Ռուսիո դաճաճական կողմից. բոլոր կրոնական հարանվանությունների դեմքերի մասնակցությամբ, զալիս են երկրի բարձրագույն իշխանության, դեմական կառույցների ներկայացուցիչներ, եւ այդ բոլորը արձանագրված է՝ դա կլինի Եղեռնի սարելիցին նվիրված միջոցառումներ, թեմի 300-ամյակի հոբելյանական միջոցառումներ, մշակութային ձեռնարկներ, համատեղ բարեգործական ծրագրեր եւ այլն: Մեծ միտքարություն եւ ոգեւորություն էր մեզ համար, որ Սանկտ Պետերբուրգի իշխանությունները, կրթության նախարարությունը մեզ ճամադրեցին 259-րդ դեմական միջնակարգ դպրոցը, որը հայագիտությունը որդեգրեց որդես ուղղություն, այսինքն այն հայկական թեմում ունի: Սկզբում դպրոցն ուներ 15-20 աշակերտ, հիմա ունի մոտ 300 աշակերտ, 50 տղուսից ավելի հայ երեխաներ են: Սեմեմբերի մեկին ֆաղափարի իշխանությունները դարձյալ մեր խնդրանքին ընդառաջ արձանեցին, եւ դպրոցին ճրվեց Լորիս-Մելիքի վի առումը: -Հոգեւոր կրթարանի հիմնում չե՞ք նախատեսում:

-Իհարկե, նախատեսում ենք, եւ դա մեր վաղեմի երազանքն է: Եթե Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը եւ Մոսկվայի եւ համայն Ռուսիո դաճաճարը սան իրենց օրհնությունն ու համաձայնությունը, աղա

Հայ մնալ եւ ավելի լայն շրջանակների ճանաչելի դարձնել, թե ով է հայը

Սանկտ Պետերբուրգում կստեղծենք հոգեւոր կրթական հաստատություն, որտեղ երեք տարի սովորելուց հետո սաները կստեղծափոխվեն Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գեւորգյան ճեմարան՝ ուսումը շարունակելու: Ծեմարանի համար նախատեսված շենքն ունենք, նախագծման աշխատանքներն ավարտել ենք, սկսել ենք նորոգության աշխատանքները: Հոյս ունենք, որ դեմական մոտեն կիսաստակի եւ թեք Տերը կստենա՝ կլծվենք աստվածահամար, ազգաշատ գործին եւ: Հայերը Ռուսաստանում խոտոր ներկայություն ունեն, մենք մեծ զարդք ենք, թեմը մեծ կարիք ունի հոգեւորականների: Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածինը չի կարող իր վրա վերցնել ամբողջ աշխարհի հայության համար հոգեւոր ստասավորներ դաճաճանելու գործը: Մենք դեմք է գորակալ լինենք այդ հարցում: Սկզբնական շրջանում, թերես, որոշակի դժվարություններ կլինեն, բայց աղաղակով ստանում ենք եւ դաճաճան ենք հաղթահարել դրանք:

-Ինչպե՞ս կզնախաճեք դեմադանսունեկեղեցի համագործակցությունը:

- Հայաստանի Հանրադեմությունն ի դեմս Վարդան Տողանյանի Ռուսաստանում ունի արժանավոր մի դեմադան: Մեր համագործակցության արդյունավոր դեմադանը հոգեւոր, կրթական, մշակութային համատեղ միջոցառումներն են, փոխայցելությունները եւ այլն: Ես տեսել եմ դեմադանի ազնիվ ու բարյացակամ վերաբերումները Եկեղեցու առաքելության

նկատմամբ, որովհետեւ մենք սիյուռում որդես առաջնային գործ ոչ միայն Տիրոջ կենարար եւ փրկարար խոսքն ենք հավասարակներին ֆարողում, այլև հայրենից դուրս դարձել ենք անփոխարինելի մի կառույց՝ ազգին համախմբող, միավորող, նրա իմնությունը կերտող, դաճաճական: Անուշտ, այստեղ կան հասարակական, մշակութային կառույցներ, ամեն մեկն իր գործն անում է, բայց Եկեղեցին միակն է՝ որդես կենսունակական միավորող, համադրող կառույց: Ազգային տնտեսին մենք հրավեր չենք հղում մեր ժողովրդի զավակներին, տասնյակ հազարավոր հայորդիներ են այդ օրերին այցելում եկեղեցի, ասեղ զցելու տեղ չի լինում: Այս սարի Սուրբ Ծննդյան դաճաճահին եկեղեցի մտնելու համար երկար հերթ էր գոյացել: Ահա Եկեղեցու առաքելության եւ գործունեության նկատմամբ մեր հավասարակ զավակների եւ մոտեցումը, եւ կարիքն ու դաճաճանը:

-Միայն հավաճե՞ք է այդ ձոգողականության դաճաճանը:

-Արդեն վեց տարի մենք եկեղեցու մեջ աղաղակով ենք իրավաբանական անվճար ծառայություն, զրատեմյակի դեմերը բաց են բոլոր կարիքավորների համար: Աշխատանքն իրականացնում ենք հայսնի իրավադեմ Ռուբեն Մարգարյանի հետ: Մեր եկեղեցին Մոսկվայում միակն է, որի գործունեությանը տեղակ է նաեւ արդարադաճաճան նախարարությունը:

Ծառայությունն իրականացվում է բոլոր ֆաղափարիցների համար՝ անկախ նրանց կրոնական ու ազգային դաճաճանությունից: Մոսկվայի 4-րդ հիվանդանոցի գլխավոր տնտես Գարեգին Մելիքյանի հետ եկեղեցուն կից ստեղծել ենք անվճար բժշկական ծառայություն եւ անցկացնում ենք բաց դեմերի օրեր: Տարբեր ուղղվածության 20-ից ավելի բժիշկներ սիրով ընդունում, լսում են մեր հավաճացյալներին: Ունենք նաեւ սոցիալական ծառայություն՝ կարիքավորներին օգնելու համար՝ աղաղակներին, որբանոցներին, Հայրենական մեծ դաճաճանի վեմերաններին, այցելում ենք նրանց, հոգ ենք տանում: Մենք օգնություն ենք կազմակերպում արցախահայության համար, մեր համեստ կարողություններով օգնում ենք նաեւ բանակին: Այս դաճաճանական սարիներին օգնել ենք Սիրիայի կարիքավոր ժողովրդին, դա եղել է կրոնական կազմակերպությունների համատեղ ջանքերով, դեմական կառույցների հետ, նաեւ եղել է հասցեական օգնություն հայ համայնքին՝ Դամասկոսի հայոց թեմի աշակցությամբ: Անում ենք այն, ինչը մեր դաճաճան է, ընդամենը մեր դաճաճան ենք փորձում մասնուցել որդես շնորհակալություն Աստուն՝ իր բոլոր բարիքների համար եւ ամենամեծ դարգելի համար, որ մեր կյանքն է, որ ստացել ենք մեր Արարչից:

Տարգմարոյցը վարեց ԳՈՏՐ ԲՈՏՈՅԱՆԷ

Կենսոնական Ասիայի խոշորագույն երկիրը՝ Ղազախստանը՝ մեծացնում է իր ներդրումային ներուժը: «Doing Business» վարկանիշում «ներդրումային գրավչություն» չափանիշով երկիրը զբաղեցնում է 36-րդ տեղը (10 ցուցիչներով) 190 երկրների շարքում: Եվ այսօր համադասարարությունը սարածաբանի եւ ԱՊՀ բոլոր երկրների շարքում առավելագույն բարենդասության ռեժիմն է հրամցնում բոլոր ներդրողներին:

Անկախության ձեռքբերման դաժից սկսած Ղազախստանը մեծ ջանքեր է գործադրել, որպեսզի գրավիչ դառնա արտասահմանյան ընկերությունների եւ անդրազգային ներդրողների համար: Երկիրն ունի բազմազան օգտակար հանածոներ՝ նավթի, բնական գազի, ուռանի, հանքային հուսի մոտ 1225 տեսակների դաշտեր, բազմաթիվ մետաղների, հազվագյուտ տարրերի, հրակայուն եւ ոչ մետաղական օգտակար հանածոների հարուս հանքավայրեր: Ղազախստան

Չնարավոր է, որ հենց այդ գործուն է արտոնյալ հնարավորությունների հետ համատեղ մղում ներդրողներին արժեքները դեռի այն ոլորտներ, որոնք Ղազախստանի կառավարությունն անվանում է առաջնահերթ սեփական սննետեսանյութային զարգացման համար: Չենց այդ դասաճանաչ, վերջին տարիներին նկատվում է ներդրողների հետաքրքրություն ոչ հումքային ոլորտների հանդեմ: Այսօր, 2018թ. մեկ կիսամյակում միայն ուղիղ արտասահմանյան ներդրումների համախառն հոսքը մեծացել է 15,4%-ով եւ կազմել 12,3 մլրդ. դոլար, որի կեսը ներդրված է վերամշակող ոլորտի մեջ:

Ներդրողների եւ ղեկավարության փոխհարաբերակցում մոտակայիկ Ղազախստանում գործում են մի շարք մարմիններ, որոնք աշխատում են արտասահմանյան գործընկերների հետ. Ղազախստանի Չանրադեսության նախագահին անընթեր արտասահմանյան ներդրողների խորհուրդ, «Kazakh Invest» ազգային

դորաշիվ եկամտային հարկից, հողի հարկից, գույքահարկից:

Չասուկ սննետեսական գոտիների տարածումը արդարևորի իրացման ընթացքում դրանց հարկադրումը ավելացված արժեքի հարկով անցնում է գոյական դրույքաչափով: Բացի դրանից, դրանց վրա տարածվում է ազատումը մասնաշին տարբերից եւ ներկրման ավելացված արժեքի հարկադրումից, ազատումը ներկրման մասնաշին տարբերից, նաեւ ներդրումային ծախսերի վերադարձ:

Ղազախստանում ներդրողին ուղեկցում են նրա երկիր մտնելու դաժից, ցուցաբերում են օգնություն առաջացող բոլոր հարցերի լուծման գործում՝ բիզնեսի բացման դաժից մինչեւ նրա հետագա աշխատանքի փոխում, սկսած մուտքի արտոնագիր ստանալուց մինչեւ ղեկավարած աշակցություն ստանալը:

Ներդրված է ներդրումային գործունեությանը ղեկավարած աշակցության անբողջական համակարգ, որի մոլա-

## Ղազախստանը մեծացնում է իր ներդրումային ներուժը

աշխարհում առաջին տեղն է զբաղեցնում ցինկի, վոլֆրամի եւ բարիտի հետախույզված հանքերի գծով, երկրորդ տեղը՝ արծաթի, անագի, ուռանի եւ ֆրոնտների, երրորդ տեղը՝ տոլանի եւ ֆլյուորիտի, չորրորդ տեղը՝ մոլիբդենի, հինգերորդ տեղը՝ ոսկու: Այս բոլոր հարստությունների մշակման եւ, գլխավորն է, վերամշակման համար մեծ գումարներ են անհրաժեշտ, որոնց աղբյուրն էլ հենց հանդիսանում է արտասահմանյան կադրա-



սակն է ստեղծել բարենդաս կլիմա սննետեսական զարգացման եւ արտասահմանյան կադրաշին ներհուսի խթանման, ժամանակակից տեխնոլոգիաների գործարկմամբ աշխատող ձեռնարկությունների ընդլայնման եւ արդիականացման, ղազախստանյան կադրերի որակավորման բարձրացման, արտաքին միջավայրի դաժիցադրության համար:

Այժմ ղեկավարումը ներդրողին սրամարում է իրավունք կատարելու ներդրումներ ձեռնարկատիրական գործունեության յուրաքանչյուր օբյեկտում եւ որեւէ տեսակի մեջ:

264 մլրդ. դոլար ուղիղ ներդրումներից, որոնք ներառվել են Ղազախստանի սննետեսական մեջ վերջին տասնամյակում, հիմնական զանգվածը բաժին է ընկնում հենց հումքային ոլորտին (օգտակար հանածոների հանույթին): Սակայն վերջին ժամանակներս երկիրն առաջարկում է գործընկերներին ընդլայնել ներդրումային դասը ինդուստրիալ նախագծերի եւ վերամշակող արդյունաբերական ոլորտի հաշվին:

Այսօր, մեծ շեշտ է դրվել ագրար-դրամաբերական համալիրի զարգացման վրա: Ընդ որում, Ղազախստանը դաժից է ներդրումների փոխարեն սրամարդել հսկայական արտոնություններ նախագծեր իրագործողներին՝ սկսած սուբսիդավորումից (ներդրումային եւ տարիքային) մինչեւ հարկերի գծով արտոնություններ:

Այն դեպքում, երբ ներդրողը դասրաս է ոչ միայն զբաղվել արտարտանք բուծելով, այլեւ նրա վերամշակմամբ, ղեկավարումը դասրաս է նրան սրամարդել առավելագույն բարենդասության ռեժիմ:

Այսօր լրյալ ներդրումային կլիման կարող էր փչ գրավիչ լինել, եթե Ղազախստանը չէր աշխատում ներդրողներին անբողջական եւ անվիճելի դասրասություն մրանց իրավունքներին եւ Երկրի ֆաղափական կայունությունը եւ դայանամադրերի դայանամների դասրասությունը աներկրայությունը համարադեսությունը դարձնում են առավելագույն գրավիչ արտասահմանյան ներդրողների համար:

Ղազախստանում, թերեւս, միշտ էլ գերադասել են խաղալ «կանոններով»: Դրանում կարող էին համոզվել այն ընկերությունները, որոնք աշխատում են այդ երկրում երկար տարիներ. երկրի կայունությունը եւ զարգացման դիմամիական (սննետեսական եւ ֆաղափական հարթություններում) կանխատեսելի է, իսկ դա նշանակում է, որ չունի իր հետ բերող ռիսկեր:

ընկերություն, Արսափն գործերի նախարարություն (ներդրումների ներգրավման ղեկավարական ֆաղափականության իրագործում), Ազգային էկոնոմիկայի նախարարություն (ներդրումների ներգրավման ղեկավարական ֆաղափականության ձեռնարկում), Ղազախստանի Չանրադեսության վարչապետին առընթեր ներդրումային կլիմայի բարելավման խորհուրդ, մարզերի ակիմներին (ղեկավարներին) առընթեր ներդրողների խորհուրդներ, զարգացման ազգային ինստիտուտներ:

«Kazakh Invest» ազգային ընկերությունն աղափակում է ներդրումային նախագծերի ուղեկցման անբողջական ծառայությունների սղեկսրը գաղափարից սկսած մինչեւ կենսագործում «մեկ դասրոսանի» սղեկսրում եւ գործում է որպես միասնական համակարգող կենտրոն Ղազախստանի հասուկ սննետեսական գոտիների գծով: Այն ուսղեկսր կատարում է միասնական բանակցողի դեր, որը ներկայացնում է Ղազախստանի կառավարության Երկիրը ներդրումային նախագծերի կենսագործման հեռանկարների եւ դայանամների ֆնանկման ժամանակ եւ հանդես է գալիս որպես ղեկավարական ծառայությունների մասուցման համակարգին Միասնական մոտեցման կենտրոն:

2018թ. հանրադեսությունում «Kazakh Invest»-ի մասնակցությամբ Երկիրն մեկ 27 ներդրումային նախագծեր արտասահմանյան կադրաշին մասնակցությամբ, 3,1 մլրդ. դոլար ծավալով: 2019թ. հունվարին ընկերության մշարդիսարկման համակարգում են զսնվում 157 նախագծեր 39,6 մլրդ. դոլար ընդհանուր ծավալով:

Այսօր Ղազախստանում գործում են 11 հասուկ սննետեսական գոտիներ (ՉՏԳ): Նրանց համար հիմնական արտոնությունների փաթեթը ստանդարտ է եւ անարգրված ղազախստան օրենսդրությամբ: Բոլոր ՉՏԳ-ների մասնակցիցների համար նախատեսված է ազատում կոր-

### ՉՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

## Իշխանուկի Մենշիկովան, դատեր հետ՝ Նուբարաշենի դպրոցում

Սովետական տարիներին ՎԳԻԿ-ի առաջին կուրսի՝ Լենինից ավելի կոմունիստ ուսանողներին տանում էին Ֆլորենցիա՝ Էփուրսիայի: Բնականաբար ուսանողներին առաջին հերթին հետաքրքրում էր ոչ թե գիտերային կադրաշինսական Ֆլորենցիան, այլ ֆաղափ Գեղարվեստի ակադեմիան: Պետք է նկատել, որ ուսանողներն առաջին անգամ էին մոտակից հանդիպում արվեստի հետ, ինչը զգալիվ խորամանկ, կադրաշինսական իսկաղաղի գիղ՝ Չակունոն մրանց ուղեկցում է այն սրահը, որտեղ իր ողջ տերձանով կանգնած է Միխայելուչի Ղալիթը: Ուսանողները սղեկում փակում են աչքերը՝ Ղալիթի տեսից, բայց հետ արվեստն ու արգելված դասրոսը հաղթում են: Երբ ակադեմիայից դուրս են գալիս, ուսանողուկիներից մեկը՝ ընկերուհուն ասում է. «Լսի, դու զգացի, թե ի՞նչ մեծ էր Ղալիթը»: Ընկերուկին դասախանում է. «Ոչ միայն մեծ էր, այլեւ սառը»:

Ես գրեթե համոզված եմ, որ սովետական այս լեգենդը Չայաստանի կառավարությունում չգիտեն: Նախ, որովհետեւ կառավարության անդամներից Երկիրը անկախության սերունդ են եւ չգիտեն, որ մարտի են գնում միայն ծերունիները, բացի այդ՝ անձամբ վարչապետն է հայտարարել, իհարկե Ֆեյսուլայան ուղիղ տեղում, որ թանգարաններից արժեքավոր ստեղծագործությունները տարվելու են դորոցներ եւ մոտակից ներկայացվելու են երեխաներին: Ընդ որում, Փաշինյանն ասել է, որ սա իր ամենասիրած նախաձեռնությունն է: «Զո արվեստը» ծրագրով, ինչպես կոչվում է այս նախագիծը, դորոցի բակ է մտնում հասուկ ազղանձանով, ղեկավարստեսուկների ուղեկցությամբ մեքենա, եւ երեխաները սղատում են, որ այնտեղից ղեկ է դուրս գան օղաղաղներ: Բայց՝ հրաժե, մեքենայից դուրս է բերվում, օրինակ հղանդաղի Յան Կոստիսի «Այծամարդու հյուրընկալումը գյուղացու մոտ» կսաղը եւ երեխաները դորոց են երջանկությունից: Ըստ վարչապետի՝ այսկերող երեխաները կներարկվեն արվեստի կարտոնությամբ եւ կհասկանան, որ իրականում կան հոգեւոր ու մշակութային արժեքներ, որոնք Երկիրը արժեքավոր են, ֆան որոշ այլ արժեքներ:

Ավելի ուշ, Ազգային դասկերասարի փոխսնտեսն ասել է, որ արվեստի բարձր արժեքները դորոցներ են տարվելու Երկիրը արժեքավոր են, ֆան որոշ այլ արժեքներ:

Թվում է՝ ամեն ինչ հրաշալի է, բայց երկու խնդիր կա: Նախ, կոմկրտն ո՞ր դորոցներ են տարվելու արվեստի բարձր ստեղծագործությունները, միայն Երեւանի, թե նաեւ, ասենք Աչաղուր գյուղի: Եթե միայն Երեւանի, աղա միայն կենտրոնի, թե նաեւ Նուբարաշենի, որտեղ տարածված գաղափարությունը, մեղմ ասած, համահունչ չէ օրինակ Էլիզաբեթ Վիժե-Լեբերնի՝ «Իշխանուկի Մենշիկովայի դիմանկարը» դստեր հետ» կսաղը մոտակից տեսնելու հետ: Եւ երկրորդ, ավելի կարտետր խնդիրը, եթե երեխաներն այսօր սղորեն, որ Այվազովսկին, Սարյանը, Լորենցո Դի Բիչիի դորոցի անհայտ վարդեսը իրենք իրենց ոտով են գալիս, որպեսզի իրենց տեսնեն, կմեծանան եւ մեծ դերադեսա կարտեն, երբ ուղեւան մոտակից արվեստ տեսնել, իսկ արվեստը հեռու կլինի, ինչը մորմալ է, երբ արվեստը բարձր է:

Մշակույթը, կսաղը օղաղաղաղաղի դորոց բերելը չէ, այլ երեխաներին թանգարան գնալ սղորեցնելն է, ինչն, ի դեր, արվելի բարդ է: Բայց դժվարություններից վախենում են անձարները միայն:

ԱՐԱՐ ՍԱՖԱՐՅԱՆ  
Քաղաքական վերլուծաբան  
Եվրասիական փորձագիտական  
ակումբի համակարգող



ՏՈՄՍԱԿ

# Գրագողությունն եւ լրագողություն

Նախորդ գիշեր «Ազգ»-ի եւ «Հայ Ջայն»-ի կայքերում ու ֆեյսբուքով հաղորդել էին ցավալի լուրը՝ Լուիզ Մանուկյան-Սիմոնի վախճանվելը: Գույժը ստացել էին անառնիքի անմիջապես: Ոչ ոք չուներ այն, ոչ Սփյուռում, ոչ էլ, առավելեւ, Հայաստանում: Սղասում էին արձագանքներին՝ որոնք ընթերցողներից էին բացառապես, աստիճանով ցավակցական գրառումներով:

Չորեքշաբթի առավոտյան արդեն սկսվեց յոթնամյակի ավելի լայն օրգանառությունը, առաջին հերթին համացանցային լրատվամիջոցներով: Եվ դա բնական էր՝ նկատի ունենալով վախճանյալի մեծ վասակը, հեղինակությունը, վավերական բարերար լինելը: Անբնականը հղում չանել էր, լրատվության աղբյուրի անստույգ:

Քիչ ավելի ուժ սկսեցին գործել նաեւ մեր փառադարձ հեռուստալիները, որոնք ընդհանրապես սովորություն չունեն հղումներ անելու եւ, օրինակ, միջազգային բոլոր հեռուստաընկերություններից ողջ օրը գողանում եւ հա՛ գողանում են սեսանյութերը՝ խնամով ջնջելով դրանց լոգոները: Այլ խոսքով՝ միամիտ հեռուստադիտողի մոտ ստեղծում են դրանք, որ, ասեմք, Կարակասից իրենց սեփական թղթակիցներն են հաղորդում վեներգվելական թագադրվելուց հետո: Այնքան լուրջ զարգացումները:

Ավելորդ է ասել, որ առաջաճաճ մեր հեռուստաընկերություններն էլ հարկ չհամարեցին նույն լրատվության աղբյուրը, դա համարելով, երեւի, իրենց հեղինակության համար վնասաբեր եւ կամ զովագր՝ յոթնամյակը հաղորդողին: Միակ բացառությունը կազմեց մեր գործընկեր «Առավոտ»-ը, հաստատելով օրինաչափությունը:

Դասագրային ճճմարտություն է, որ հղումը, լրատվության աղբյուրի նույնը ոչ միայն դարձադիր է հեղինակային իրավունքի սեսակետից, այլեւ անհրաժեշտ՝ ինքնադատաբար սեսակետից՝ հղումը յոթնամյակի սխալի դարձադրում ազատում է լրատվամիջոցին հեռագաղ թասախանասվությունից:

Առաջին անգամը չէ, որ մեր թերթի նկատմամբ այսպիսի վարվում մեր գործընկերները: Ամենաթարս օրինակներից մեկը դասադեպ վերջերս, վարչապետ Փաշինյանի Գերմանիա այցի ընթացքում, երբ առանց հղման ոչ միայն սեփականացրել էին Փաշինյանի թասախանասը, այլեւ՝ մեր թղթակցի հարցը:

Ե՛րբ ենք փաղակալվելու:   
 <ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ

## ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱԼ

Ուժի ուժով հետեւում են մեր իշխանությունների՝ կրթասիարակական մոտեցումներին, փնտրումներին ու դեգերումներին: Նրանցից, իհարկե, առանձնանում է ԿԳ նախարար Արայիկ Հարությունյանը, որն իր դասնադարձան սկզբից անընդհատ խոսում է Հայաստանում կրթության մակարդակի բարձրացման մասին, թեմեւ մարդկանց դասնանակ անելուց բացի դեռեւս դրական բան չենք տեսել: Այդ ճանադարին նկատ դրվաճելի փայլերի կողմին նախարարը հասցրեց անել այնպիսի բաներ, որոնք, մեղմ ասած, հարիւր չէին ոչ մի նախարարի: Ինչեւէ, չանդարադանաճ դրան: Խոսեմք կրթության մասին:

Նախ՝ ի՞նչ ենք հասկանում կրթություն ասելով, մանկադարճե՞զ, դորո՞ց, փլե՞ջ, համալսարան, ինչդեւ սեսնում ենք այդ, հուսամ՝ կրթության որակի բարձրացում ասելով էլ՝ դասնանակություններ նկատի չունեն: Ես կարծում եմ, որ դարադորդի

ցակցությունից դուրս չմնալու միակ միջոցն է դարճել: Մանավանդ վերջին սասնանակում անճանաչելիորեն փոխվել է ցուցադրվող հաղորդումների ու ֆիլմերի ձեւաչափը: Այնտեղ մաբուր հայերեն չեն խոսում:

«Հ1»-ը կարծես՝ ներկարակական արհմիություն լինի եւ արդեն երեք սասնանակ, նախանճախնորոն վարդագույնով զնոսում է իշխանություններին: Հանում արդարության դեպք է նույն, որ այդտեղ հայերենը աս թե փչ կենդանության նույնը է ցույց տալիս:

«Կենսոնը»՝ մանադեւ ներկարակական արհմիություն է, դարճադեւ այնտեղ ներկի դասվիրասուն մի մարդ է, ոչ իշխանական խումբ:

«Ամենիան»՝ ավելի աս լծված է հայոց լեզուն ադականող, ծադրող ու նսեմացնող սերիալների արսադրության: Այն կարելի է համարել նաեւ հնդկական սերիալների մագնաս հեռուստաընկերություն: Այդ ալիքով կարելի լսել մանասիող նախարասություն՝ «արվակաշին յուլիերն ա սդանել»

«Շանթի» մասին առհասարակ խոսելու չի գալիս, մեր «ամենասարեց» հեռուստաընկերություններից մեկն է, բայց «երեկվա երեսայի» դեւ է դադում իրեն: Նա էլ չի զլացել եւ չի զլանում՝ հնարավորինս ադակադելու հայոց լեզուն: Նախորդ սարի սկիզբ առած «Կունս Կուրը» խոսքերիս ամենգորել ադացույցն է: Այդ հաղորդումն ուղղակի խայսադակություն է: Ջարմանում են, որ միչեւ հիմա ոչ մի լուրջ ֆնարդասության չի արճանացել այդ հաղորդումը: Այդ ռու կոչվածի ընթացքում կարելի է լսել հայիդաններ, սեռական սեսարանների դասկերակոր ներկայացումներ, ոչ եթերային, անճոռնի ռարճուճեւ: «Բդել», «ժինել», «սուկա», «ֆանակ», «սեֆ»... այս բառերն այդ ռու ծրագրի անֆակսելի բարեկամներն են: Այդ ամենին զուգակցված, որդեք թիրախ, հանդիսասեսին ծիծաղ դարճելու լավագույն միջոց ընսրված է հայկական ավանդական արճեմները, մեր դարավոր միս ու կացը, բարբեր ծադերը: Տղավորություն է սեղծվում, որ «Շանթն» ուղղորդված կերով ծադրում է հայկականությունը:

# Մեզ դաստիարակող հեռուստաեթեր է դեւս

չմասնված որեւէ մարդկային ուղել զսնում է, որ ֆադաբացու, մանավանդ մասաղ սերնդի, կրթության ու դաստիարակության համար դեւսական կրթական համալիրներից բացի կարելուր կոչվան է, օրինակ նաեւ հեմց հեռուստաեթերը, որի մասին էլ ցանկանում եմ խոսել:

Նախարար կամ մրա խորհրդականները կրթական բարեփոխումների մասին խոսելիս երբեւէ չէմ մսածել հայկական հեռուստաեթերի մասին: Ի՞նչ կրթական բարեփոխումների մասին է խոսել, երբ գրեթե բոլոր հեռուստաընկերություններով, բացառությամբ «Շողակաթի», անգրագիտություն, թճնամանք ու անբարոյականություն է ծորում:

Արայիկ Հարությունյանը, որդես հին բարբերի մերճող, դեւս է որ արդեն ֆայլեր ճեռնակած լինել՝ հեռուստաեթերի մաբման ուղղությամբ: Քանի որ դճվար է դասկերացնել մի սերունդ, որի սաս-սասնիմզամյա ներկայացուցիչը դորոցում մի ֆանի ճամ դարադելուց հետո սուն զայրվ եւ հեռուստացույց դիսելով, կարող է կրթված լինել, եթե, իհարկե, մեմ կրթվածություն չենք համարում անսակությունն ու գրեկությունը:

Տարիներ ռարունակ հեռուստաեթերն ուղղակի ոչնչացրել է մեր ազգային կողմնորոշվածությունը, մարդիկ այլեւս սարակուսում են՝ իրենք հա՛մ, են, թե՛ Հայաստանի ֆադաբացի, ա՞զգ են, թե՛ դեւսություն: Ցավով արդեն ռարճում կա՝ հայից հայաստանցու վերաճվելու: Եւ սրա մեծագույն մեղավորներից մեկը հեռուստաեթերն է, որը խորհրդային Միության փլուզումից հետո հասել է կասարյալ սանճարճակության ու միջակության: Անցյալ դարավերջին սկիզբ առած բարոյական անկման արճալին մասնակցելն այսօր հեռուստաընկերությունների՝ մր



(բայց ուկերիչը կարող էր աս հանգիս ու անճատ սղանել փասսաբանին), կամ «չուկի», «կալզոսկա», «բիզուճի», «համբալ», «սվար» եւ մանասիող այլ բառեր:

«Հ2»-ուն առհասարակ հայերեն ոչ մի ֆիլմ զսնել հնարավոր չէ, թեմեւ, մեր օրեմի դրադանցում է՝ եթերում վեր դադել հայերենը:

«5-րդ ալիքը» դեռ մոր է մեւլ ասադեգ, նվազագույնը կարելի է նճարել, որ այստեղ բացակայում է լուրջ մճակույթի արճարծունը, նաեւ՝ բազմակարծությունը:

«Երկիր մեդիան» էլ «Հ2»-ի դեւս, ֆիլմերի ցուցադրությունն իրականացնում է ռուսերենով՝ կրկին խախտելով Լեզվի մասին օրենքը:

# Կառուցվել է նոր հողմաէլեկտրակայան Հայաստանում

Այլընսրանֆային էներգիայի օգսագործումը կարելուր նճանակություն ունի մեր երկրի սնեսության արդունավեճ զարգացման համար:

Վերջերս ռահագործման հանճնվեց «Չող Ուկնը» 1.32 ՄՎս զունարային հզորությամբ հողմային էլեկտրակայանը: Այն աճխասուն է ֆամու էներգիայի հաճվին: Կայանը զսնվում է ՀՀ Գեղարունիի մարզի Գեղանասար համայնքի Սոթի լեռնանցի օրջանում 75 հեկտար հողասարճի վրա:

Հարկ է նուել, որ 2003 թվականին մճակվել են Հայաստանի հողմաէներգեթիկ դաճարների ֆառճեմերը: Տնեսադեւ ռահավեճ հողմաէլեկտրակայանների ընդհանուր հզորությունը զնահասվում է մինչեւ 450 ՄՎս: Այն սարեկան կարող է արսարել ավելի ֆան 1.26 միլիարդ կՎճ էլեկտրաէներգիա: Առանճնացվել են հեռանկարային



«Չող Ուկնը» 1.32 ՄՎս հզորությամբ հողմակայանի ռհնարարության ընթացքը, 2018թ. Լոսանկարը՝ Սեսիան Պադիկանի անճնական արիսիդից:

սեղանները՝ Չողի լեռնանց, Բազունի լեռներ՝ Ջարախաչի եւ Պուկիմի լեռնանցներ, Ջաջուռի լեռնանց, Գեղանա լեռների օրջանը, Սեսանի լեռնանցը, Ադարանի օրջանը, Սիսիանի եւ Գորիսի միջեւ զսնվող բարճունֆային զոթին եւ Սեդրիի օրջանը:

2005 թվականի դեկտեմբերին Պուկիմի լեռնանցում ռահագործման հանճնվեց Հայաստանում առաջին հզոր հողմաէլեկտրակայանը՝ 2.6 ՄՎս զունարային հզորությամբ: Այս վայրում նախասեսվում է կառուցել մինչեւ 50 ՄՎս զունարային հզորությամբ հողմաէլեկտրակայան: Ներկայումս զործում է նաեւ Ջաջարանի հողմաէլեկտրակայանը 250 ԿՎս հզորությամբ, սարեկան մոճ 820 հազար ԿՎճ էլեկտրաէներգիայի արսադրությամբ: Ավարսվել են մոնիթորինգային աճխասանները Սեսանի Սեմյո-

նովկա լեռնանցում եւ կազմվել է նախնական սեխնիկասեսեսական հիմնավորումը 35 ՄՎս զունարային հզորությամբ հողմաէլեկտրակայանի կառուցման համար: ՀՀ-ում սեղծված են բազմաթիվ մեխանիզմներ խթանելու վերականգնվող էներգեթիկ աղբյուրների օգսագործումը:

Համաճայն Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանճնաճողովի 2017 թվականի մայիսի 31-ի թիվ 209-Ն որոճան, 2017 թվականի հուլիսի 1-ից մինչեւ 2018 թվականի հուլիսի 1-ը հողմային էլեկտրակայաններից առափող էլեկտրական էներգիայի սակագինը կազմում է՝ 42.739 դրամ / կՎճ՝ առանց ԱԱՀ:

Հողմային էներգիայի օգսագործման ուղղությամբ աճխասանները ներկայումս ռարունակվում են:   
 ՍԵՏՓՈՒՆ ԳՐԳԵՎՅԱՆԸ Տեխնիկական գիտությունների րեկտամու

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲՐՅԱԼ

Թուրքագետ, վերլուծաբան

«Հայ կեանք» երկլեզու շաբաթաթերթ է: Լույս է տեսնում Լոս Անջելեսում: Թերթերն առհասարակ տեղեկատվություն են տալիս, հրատարակում են հոդվածներ և վերլուծություններ անուն: Որոշ կամ, թերթի խմբագրատեղը հոգ է տանում, որ հրատարակված տեղեկատվությունը լինի հնարավորինս հավաստի, հոդվածներն ու վերլուծությունները՝ փոփոխաբերված հիմնավորված: «Հայ կեանք» տարագայում, սակայն, իրավիճակը բոլորովին այլ է: Հրատարակումների հավաստիությունն ու հիմնավորվածությունը դեռ մի կողմ, այս շաբաթաթերթը բաժնեատերերի հիման վրա լիցիտացիայի վրա գրառված է գրառում:

Չեսեելով արեւելյան «Շուրը հաշում է, ֆարավանը ֆայլում» ասացվածքին, թերեւս կարելի է շաբաթաթերթի վրա դրսևորումը: «Հայ կեանք» լիցիտացիայի, սակայն, սուկ գրառումներով չի

հանդիմել էր Լեւոն Չուրաբյանին: Բայց նա, Սփյուռքի մեր շաբաթաթերթի հայրենակիցների դեմ, խնայելով Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին, այնտեղ ոչ լուսանկարվել էր, ոչ էլ այդ մասին արտահայտվել: Ինձ դավաճանության մեջ մեղադրող Չուրաբյանի «դավաճանության» դասկարացումները ելնում են ինչպես մեղադրվող անձի, այնպես էլ գրառումների մոտիվացիային են, կամ դայմանավորված են շաբաթաթերթի հովանավորների ու դասվորացումների ֆինանսավորման, կամ մոլի դաճակցական Չուրաբյանը, ճղատարկաբան հրատարակող մարմնավաճառի ջանասիրությամբ կուսակիցներին սիրունաբեր երեւալու փորձեր է անում, կամ էլ որոշեալ ծախու աղբարմ, նա իր հետաքրքրությունները լոկ սահմանափակել է դասվորով «հոդվածներ» հրատարակելու շրջանակով: Ըստ երեւոյթին հաճախորդներ շաբաթաթերթի ունի եւ սրանք լալ են վարձատրում այս մեծագործ դարունին: Ինչ վերաբերում է «Գործ գայլերի» հետ համագործակցելու մեղադրանքին, ըստ

սարարի հետ, որի բթանությամբ գրառումները անգամ ծիծաղելի է դառնում: Նա եւ նրա նմաններն այնքան շափակ են, որ նույնիսկ գրառումներն իրենք իրենց են խայտառակում: Բայց, առանց անաչելու հայոյել կարողանում են, այն էլ անենաայլանդակ ձեւով: Հայտոյանքի դարագայում եւ նկատի ունեն 2-րդ անսորագիր հրատարակումը, որի բովանդակութայն մասին անբողջական դասկարացում է տալիս «Տեր Ղազար, եթե այդքան ճղա ես, ու դուխդ ֆեզ խեղոյում է, մի անգամ էլ մասդ թափ սուր ֆո թոռնիկ եւ աթեիս, մասոն գեղարդավաճառ կաթողիկոսի վրա» վերնագիրը: (Այս եւ հաջորդ մեջբերումները ուղղագրութայնը դաիւում ենք բնագրին հարազատ: Գ.Գ.):

Հայոյանքիս սանանուն հեղինակին իր «Գարեգին Բ-ի օրոք հայ սուկ հոգեւորականներն «առաջադիւնութայնները»... խորագիրը կրող հոդվածում լրացում է Ափո Չուրաբյանը: Ահա թե ինչ է գրում. «Հայաստանեաց Առաքելական եկեղեցին թափում սեռահարներն թափսոց չէ:

Լիցիտացել է «Հայ կեանք»

Շաբաթաթերթի էջերը հեղեղված են հայոյանքով

սահմանափակվում: Շաբաթաթերթի էջերում լիցիտացիայի անենայն անբարտարականութայնը համադրվում է գրառումներով, գրառումներով, գրառումներով էլ՝ անենաայլանդակ հայոյանքներով: Քանի որ հայոյանքը խուճաճին յուրահասուկ վարագործ է, իսկ «Հայ կեանքի» էջերը հեղեղված են հայոյանքներով, ճիշտ կլինէր շաբաթաթերթի խմբագիր Ափո Չուրաբյանին միանգամայն անվանել խուճաճաճաճ: Դրանում համոզվելու համար կարելի է անդրադառնալ շաբաթաթերթի կոչվող, բայց իրականում հայոյանքների անփոփազգից ոչնչով չհարբելող «Հայ կեանքի» փեթակարի 4-ի համարին:

Մինչ անդրադառնալ, սակայն, դեմ է նեն, ու այս համարի անգլերեն հասվածում համադաստայան մեկնաբանութայններով տեղադրվել են մի ֆանի լուսանկարներ, որոնցում թուրքական «Գործ գայլեր» ֆաղափական կազմակերպութայն՝ Ազգայնական շարժում կուսակցութայն անդամ Հասան Օֆայը դասկերտված է ինչպես Գարեգին Բ կաթողիկոսի ու նախկին վարչադաճ Տիգրան Սարգսյանի, այնպես էլ իմ կողմին: Նկարին կից մեկնաբանութայնները կաթողիկոսին ու նախկին վարչադաճին մեղադրում են Օֆային սուրք տալու, իսկ տղերիս հեղինակը մեղադրվում է «դավաճանութայն» եւ «Գործ գայլերի» հետ համագործակցելու մեջ:

Գարեգին Բ կաթողիկոսն ու վարչադաճ Տիգրան Սարգսյանը չգիտենք եւ չէինք էլ կարող իմանալ, որ Հասան Օֆայը «Գործ գայլերից» է, իսկ ես, լինելով թուրքագետ՝ գիտեի եւ այդ մասին միանգամայն հայտարարել էի Հասանի հետ իմ հանդիմունից հետ երեւանում հրավիրված մամուլի ասուլիսում եւ միաժամանակ բացատրել, թե ինչու եւ հանդիմել: Չեմ կարող հիմա մանրամասնորեն վերհիշել շուրջ 6 տարի առաջ հրավիրված ասուլիսը, ոչ էլ հաճվեցիտութայն դասկերտութայն ունեն չափարանների կամ նրա խմբագրութայնը հրատարակվող «թերթի» առջեւ: Պարագադես հիշեցնեն, որ 1993-ի մարտին, Փարիզում, երբ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը հանդիմել էր, «Գործ գայլերի» առաջնորդ Ալիարսլան Թյուրքեի հետ, ընդ որում ֆունարկելու համար մեկնութայն իմնաւարութայն շուրջնելու դայմանով Արցախը Արցախում հանձնելու հարցը, սփյուռքի մեր շաբաթաթերթի հայրենակիցները բերանը ջուր առած լռել էին, ես էի միայն «Ազգի» էջերում անդրադաճել հանդիմանը: Հասան Օֆայի հետ իմ հանդիման դարագային, սակայն, մի անբողջ վայնասուն բարձրագրին, կարծես ոչ թե Լեւոն էր Արցախը հանձնում Թյուրքեին, այլ եւ՝ Հասանին:

Ի դեպ, Հասանն ինձնից առաջ Հայ ազգային կոնգրեսի գրասենյակում

երեւոյթին այս արարածն այնքան է ծառայել տարբեր երկրների դեմակալ կառույցներին, որ համագործակցութայնը նրա համար սովորույթ է դարձել, ուստի մի արժեքով է չափում բոլորին: Որքան ինձ հայտնի է, Չուրաբյանը ծննդով Լիբանանցի կամ Սիրիացի դիտի լինի: Գիտեմ նաեւ Մերձավոր Արեւելի երկրներից ԱՄՆ գաղթածների հանդեպ Կենտրոնական հետախուզական կազմակերպութայն՝ CIA-ի ցուցաբերած հետաքրքրութայն մասին: Այդ հետաքրքրութայնը կրկնադասկերտվում է, եթե ներգաղթողը կրթութայնը ստացած է լինում կոմունիստական երկրում, ինչպես ասենք Սիրիայում ծնված Գեւորգ Յազգանի դարագալում, որն ավարտել էր Երեւանի դեմաւարանը: Գուցե վերոհիշյալ հետաքրքրութայն է դասճառ դարձել, որ դաճակցական Չուրաբյանը համագործակցի լեւոնական Յազգանի հետ:

Գալով «Հայ կեանքի» փեթակարի 4-ի համարին, որտեղ գեներտված է 3 հրատարակում, մեկը դասկերտված է Չուրաբյանին, մյուս երկուսը անսորագիր են: «Գարեգին Բ ստեղծել է հանձնախումբ, իր դեմ դայմարողներին հայնաբերելու եւ չեղափոխելու համար» խորագրի տակ անանուն հեղինակը բարբաջում է, որ Գարեգին Բ կաթողիկոսն իբր ֆեյքերի գրառումների կիսումներն աղախովելու հանձնարարական է սվել Մայր աթոռի ու թեմերի աւախասակիցներին, աղա եւ «հայրադեսական սնորհութայն» կարգադրել՝ «Գրառումների մեջ որքան բարձր լինի սուր եւ գրառութայն տկուսը, այնքան բոնուսները կավելանան: Առաջնագործի թիրախում առայժմ դաիւում ենք Գեւորգ Յազգանին: Նա մեր բոլոր կեղեցիքներով ջրի երես է հանում: Արդեն Ամերիկային է խառնել իրար, վաղը կհասնի Լիբանան, մյուս օրը՝ Երուսաղեմ: Շարքեր նրան միջնել վերջ, հայոյեք որքան կարող եք»:

Այս կարգադրութայնը կաթողիկոսին վերագրելու համար առնվազն բթամիտ դեմ է լինել, կամ մսավոր հաճանդամի տեղ դնել ընթերցողին: Նման կարգադրութայնները նախ չեն հրատարակվում, այսինքն գաղթնի են տրվում: Եթե անգամ անանուն հեղինակը հաջողացներ ինչ-որ ձեւով գաղթնագրեթել կարգադրութայնը, այնտեղ չէր գտնի «նա մեր բոլոր կեղեցիքներով ջրի երես է հանում» նախադասութայնը, որովհետեւ այդ նախադասութայնը գործած մեղքերի յուրաքանչյուր խոսովանութայն է: Որքան էլ վերոհիշյալ կարգադրութայնը տրված լինի Մայր աթոռի եւ թեմերի աւախասակիցներին, Գարեգին Բ կաթողիկոսը նրանց առջեւ հազիվ թե խոսովանութայն աներ:

Չեսեաբար մեքն այստեղ, ի դեմս հեղինակի, գործ ունենք ինչ-որ մի գալեւ-

Այն որ կուսակրոնութեան ծխածակոյթին տակ գաղթնաբար հազար ու մեկ սրիկայութիւններ, ներառեալ՝ մանկադոնութիւն կրնէ, խորհելով որ իր կասարածները ջրի երես դիտի չի ֆան, չարաչար կսխալուին: Ամենադիտող իր հարազատ եղբայր՝ Երանէ Է... սեռային կադրեր կուներնա իգակալաներու, նոյնիսկ միասեռական կադրեր կգործեն... Գարեգին Բ աթոռիին կերտով տիրացած է եւ բռնագալթած կդաիէ Ամենայն հայոց կաթողիկոսութեան Ս. Աթոռը»:

Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն, ինչ խոսք, ունի թերութայններ, որոնց, վերջինի կրավորական դիրքործան դայմաններում, ավելի ակնհայտ դարձեց Նիկոլ Փաւստոսյանի գլխավորած համաժողովրդական շարժման ծնունդը հանդիսացող թալեյա հեղափոխութայնը: Այդ թերութայններից գլխավորը, թերեւս, անարժան հոգեւորականների թեմակալ առաջնորդներ նեանակելու Գարեգին Բ-ի գործելակերտն է: Նրանց աղիկարութայն դասճառով անվստահութայն է առաջանում Մայր աթոռի նկատմամբ:

Այս մեծեցման բնականուն ընթացք աղախովելու, ինչպես նաեւ Մայր աթոռի ճգնաժամը հաղթարելու նախադայմանը, սակայն, կաթողիկոս հայոյանքը չէ: Հայոյանքն ընդամենը իրճվանք կդասճառի մեր դարավոր թեմամիներին, մասամբ նաեւ մի հայնի հասվածի, մեկ էլ առիթ կսա որու ընթերցողներին, որ «թոռնիկ» բարը կարդալիս մտովի իրենք հեղինակի հարազատներին:

Ինչ վերաբերում է Չուրաբյանի կողմից Գարեգին Բ-ին վերագրվող «կաթողիկոսական աթոռին աթոռիին տիրելու» կարծիքին, աղա բոլորը գիտեն, որ տիրելու հարցում «մեղավորը» կաթողիկոսը չէ, այլ 430 հոգանոց Ազգային-եկեղեցական ժողովի դասգամավորների մեծամասնութայնը:

Բարոյակն ինչպիսի նկարագրի տեր դիտի լինի մարդը, որ առանց վարանելու մանկադոնութայն, միասեռականութայն մեջ մեղադրի Մայր աթոռի հոգեւորականներին եւ դեռ «թոռնիկ» դիտակ կոցմին: Քանի որ կաթողիկոսութայնը Գարեգին Բ-ի սեփականութայնը չէ, ուստի Չուրաբյանը եւ նմանները հայոյանքին առաջին հերթին անարար են նաեւ ավելի ֆան 1700 տարվա վաղեմութայն ունեցող Մայր աթոռը: Ըստ երեւոյթին սրանք Հայ Առաքելական եկեղեցու խնդիր որոշեալ այդդիտին չուներ, կամ էլ հրաժեւտ տալով բանակալութայնը, չեն գիտակցում, որ հայոյանքն ընդամենը անդասկառութայն է, որեւէ խնդիր չի լուծում:

Ինչ արած, հարգեմք չափարանների անդասկառութայնը, լիցիտացիայի ու սգիտութայնը:

Ուսումնասիրում են կիպրահայերի ծագումնաբանությունը

Կիպրոսի ընդհանուր բնակչութայն ծագումնաբանութայնը ուսումնասիրելու շրջանակներում հունվարի 6-ին Նիկոսիայում Սք. Տոնդյան եկեղեցական արարողութայնից հետո հայ հավասարակներին խնդրել են ԴՆԹ-ի լաբորատոր անալիզներ հանձնել: Օրը ընտրվել է հասուկ, որոշեալ 18 տարեկանից բարձր հնարավորինս շաբա մասնակցի ծագրին, տեղեկացում է կիպրական «Սայփրոս Մեյլ» դարբերակալը: Ծագրի իրակալացում է Կիպրոսի նյարդաբանութայն եւ ծագումնաբանութայն ինստիտուտը, ծագումնաբանական դասա-իրավական լաբորատորիայի հետ համատեղ: Ծագրի դասալանասու դորժ. Մարիոս Կարիոլիսի հավաստմամբ մնան



անալիզներ հանձնել են նաեւ կղզու հոյն եւ թուրք բնակիչները: Հայերից հետո հերթը մարոնիտ եւ լաշին ազգաբնակչութայնը կհասնի:

Ըստ խորհրդարանի ներկայացուցիչների դալաշի հայ դասգամավոր Կարոյես Մահեստյանի, ներկայիս Կիպրոսում աղում են մոտ 4 հազար հայեր, որոնց մեծամասնութայնը Հայոց ցեղաստանութայնը վերադարձների հետնորդներն են: Նրանք կղզի են հասել 1920-ական թվերին, չնայած մինչ այդ էլ (մեր թվարկութայն 560-80-ականներին) հայեր աղրել են կղզում եւ հիմնել Արմենոլիտի եւ Այմիմու գյուղադալանները: 973-ին հաչիկ Ա. Արարունցին ստեղծել է առաջնորդական թեմ, նոյաքստել կաթողիկոսական աթոռը Արգիտայում հաստատելու, բյուզանդական կայսրութայն արեւելյան շրջաններում հայ բնակչութայնը հունադավանական ազդեցութայնից գերծ դաիւելու Անտիոնում եւ Տարսոնում: Պասնականորեն ենթարկվել է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսութայնը: 1200-1500 թվերին հայկական եկեղեցիներ են հիմնադրվել կղզում, Նիկոսիայում, Ֆամագուսայում, Կոռնոկիտոսում, Պլասա-միում եւ այլուր: 1947-49 թվերին նոյնպես Պաղեստինից եւ 1956-57 թվերին Եգիպտոսից հայեր են հաստատվել Կիպրոսում: Հակագաղութարարական շարժման (ԱԿԷԼ) տարիներին մոտ 900 հայեր արագաղթել են Միացյալ Թագավորութայն: 1962-64 թվերին դեղի Հայաստան են ներգաղթել մոտ 600 հայեր:

Կիպրահայ համայնքը բարգավաճել է 1878-1960 թվերին: Գործել են բարեգործական, մեկնութայնի են մարգական կազմակերպութայններ: Հայկական դորոցներ հիմնվել են 19-րդ դարի երկրորդ կեսին եւ 20-րդի սկզբում: Ամենահայնի կրթոջալը Մելգոնյան կրթական հաստատութայն է, որը փակվեց 2005-ին: Ամենահայնի եկեղեցական համալիրը այժմ կղզու գրավալ մասում գտնվող Սք. Մակարն է կամ Մակարավանքը՝ կառուցված 560-ին:

1960-ին անկախութայն ձեռք բերելուց հետո կղզու կառավարութայնը մեծ հարգանքով ու հոգատարութայն է վերաբերվում հայկական համայնքին, նոյաքստում նրա մեկնութայնի եւ հոգեւոր ժառանգութայն դաիւանմանը:

Խոսելով ծագումնաբանական անալիզների մասին, Մահեստյանը նեղել է, որ ժամանակին դարող իրեն ասել է, որ իրենք դարսկական անցյալ են ունեցել: «Հետաքրքրական կլինի դարգել համայնքի անդամների անցյալը», ասել է նա: Տ.Տ.

ԱՐԵՎԻԿԱ ԶԵՇԻՇՅԱԼ

# Քաղաքական նոր վեկտորների նույլներ Վրաստանում

## «Չափարար», ճանապարհները եւ Բաբուն

Օրերս, երբ Վրաստանի էկոնոմիկայի նախարար **Գեորգի Զոբուլիան** հայտարարեց, որ Թբիլիսիի ռուսական «Գազդրոմի» հետ բանակցություններ է սկսել Վրաստանը դեղին շայասան գազի սարանցման նոր դայմանագրի դադարեցումը որոշելու նպատակով, դրանում արժանավոր ոչինչ չկար:



Նախորդ դայմանագրի ժամկետն ավարտվել էր անցյալ տարվա վերջին: Մինչև 2017 թվականը Վրաստանը որոշեց սարանցման վճար ստանում էր Չայասան արժավոր ռուսական գազի ընդհանուր ծավալի 10%-ը: Այն ժամանակ դա ձեռնարկ էր Թբիլիսիին: Նրա գազի դաշտերում լինող լիարժեք գազային միջանցքը: Դա գազի ցահարմարում էր բերում վրացիներին, ուրիշ էլ ինչ էր դրան: Սակայն նախարար Զոբուլիան կարեւոր ճշգրտում կատարեց՝ հայտարարելով, որ Վրաստանը մասնակարարումներ բազմազանության նպատակով կզմի ռուսական գազ, եւ որ Ռուսաստանի հետ դայմանագրի կտրուրվի հավանաբար փետրվարի վերջերին: Թեեւ անցյալում հաճախ ասում էին, թե Թբիլիսիին դրան չէր ռուսական գազ, քանի որ արդեւանականը լիարժեք բավարարում էր:

Զեցնել արդեւանական գազի մատակարարման սակագները: Սկզբում Գեորգի Զոբուլիան կարելի է լուծել սեյսմիկական բանակցությունների միջոցով: Վրացի փորձագետները բերում են հետեւյալ սկզբները. Ռուսաստանից Վրաստանի սահմանից գազի 20 տոկոսը կամ 400 մլն խորանարդ մետրը «չնչին ֆանակություն է եւ չի կարող եղանակ ստեղծել վրացական շուկայում, եւ դա չի կարող է մտադրել արդեւանական»: Սակայն Բաբուն, չգիտես ինչու, սկսեցին նյարդայնանալ՝ ըստ երեւոյթին կասկածելով, որ գազի մատակարարումները բազմազանեցնելու Վրաստանի մտադրության հետեւում, այնուամենայնիվ, թափանցել է «մեծ ֆաղափարությունը»:

Որն էր նրա ջանքերին: Իսկ Վրաստանի նախագահական ընտրություններում Սալոմե Զուրաբիշվիլու հաղթանակից հետո Բաբուն գազին, որ կորցնում են վերահսկողությունը այդ երկրի սոցիալ-սնտեսական եւ ֆաղափար գործընթացների նկատմամբ: Արդեւանը նույնիսկ սկսեց խոսել Վրաստանի «գազային դավաճանություն» մասին, մինչդեռ ինքը «աղաքացի է Եվրոպայի էներգետիկ անվտանգությունը»:

Եվ հանկարծ տեղական լրատվամիջոցներում հայտնվում են վրացի փորձագետների դատողություններն այն մասին, որ «ռուսական գազը որակով գերազանցում է արդեւանականին», եւ որ «Գազդրոմի» առաջարկած գներն էլ համարելի են արդեւանականների հետ (որոշ տեղեկություններն համաձայն, Վրաստանի համար արդեւանական գազի 1000 խորանարդ մետրի գինը կազմում է շուրջ 110 դոլար): Կարելի է հետեւություն անել. Թբիլիսիին, ինչպես եղել է անցյալում, Բաբուն հետ խաղաղում է ռուսական խաղաղարձը՝ փորձելով ի-

Բանն այն է, որ չնայած Թբիլիսիի ու Անկարայի հետ համաձայնությանը, այդպես էլ չի հաջողվել վրացական ուղղությամբ օրջափակել Չայասանը, ինչպես նաեւ փակել Չայասանի Իրանին կաղող «կյանքի ճանաղակը»: Վերջինս, հավանաբար, կարողանալի գործել ի հեռուկա ԱՄՆ-ի հակաիրանական դատարանի ճշգրտումները, նույն ժամանակ «Ռեզոնանս» գործակալությունը: Ստեղծվում է հետաքրքիր աշխարհաֆաղափարական իրադրություն: Եվրոմիությունը ոչ միայն չմիացավ Իրանի դեմ ուղղված ամերիկյան դատարանի որոշումներին, այլեւ հովանավորում է Վրաստանին, օժանդակում է էներգաբաշխարհում բազմազանեցնելու

նրա ջանքերին: Իսկ Վրաստանի նախագահական ընտրություններում Սալոմե Զուրաբիշվիլու հաղթանակից հետո Բաբուն գազին, որ կորցնում են վերահսկողությունը այդ երկրի սոցիալ-սնտեսական եւ ֆաղափար գործընթացների նկատմամբ: Արդեւանը նույնիսկ սկսեց խոսել Վրաստանի «գազային դավաճանություն» մասին, մինչդեռ ինքը «աղաքացի է Եվրոպայի էներգետիկ անվտանգությունը»:

կայիս ղեկավարության ֆաղափարական նպատակների մասին: Թե որքանով չեն համընկնում մեր տեսակետները սարածաբանային աշխարհաֆաղափարական վերաբերյալ, մենք դա դեմ է հսակորեն հակադրում, որոշեցի կառուցել մեր արժանի ֆաղափարականությունը»:

Մուսաբեկովը մեկն է արդեւանից հայտնի ֆաղափարները, որոնք մեր արժանի ֆաղափարականությունը, որոշեցի ներգործի իրադարձությունների ընթացքի վրա: Սակայն արդյունքի հասնելը դյուրին չի լինի սարածաբանում սնտեսական եւ ֆաղափարական վերակողմնորոշումների դատարանով, կարծում է Կովկասի եւ Մերձավոր Արեւելիի հարցերի փորձագետ **Սասնիսալ Տարասովը**:

Թուրքիան թաղվել-մնացել է մերձավորարեւելյան ձգնաժամի մեջ եւ դժվար թե կարողանա ազդել Չայասանի Կովկասի իրադրության վրա: Իրանը չի խաղա արդեւանի կողմից: Մոսկվային մասնակից դարձնել նույնպես չի հաջողվի. Բաբուն բաց է թողել հարմար դաշտը: Ռուսաստանի հետ սնտեսական համագործակցությունը ընդլայնելու Վրաստանի ձգնույնը վաղ թե ուր կհանգեցնի խճուղային եւ երկաթուղային ճանաղակների աղաքափակման միջոցով Չայասանի հետ նրա գործընկերության ընդլայնմանը:

Բանն այն է, որ չնայած Թբիլիսիի ու Անկարայի հետ համաձայնությանը, այդպես էլ չի հաջողվել վրացական ուղղությամբ օրջափակել Չայասանը, ինչպես նաեւ փակել Չայասանի Իրանին կաղող «կյանքի ճանաղակը»: Վերջինս, հավանաբար, կարողանալի գործել ի հեռուկա ԱՄՆ-ի հակաիրանական դատարանի ճշգրտումները, նույն ժամանակ «Ռեզոնանս» գործակալությունը: Ստեղծվում է հետաքրքիր աշխարհաֆաղափարական իրադրություն: Եվրոմիությունը ոչ միայն չմիացավ Իրանի դեմ ուղղված ամերիկյան դատարանի որոշումներին, այլեւ հովանավորում է Վրաստանին, օժանդակում է էներգաբաշխարհում բազմազանեցնելու

Ինչ կլինի հետագայում: Արդեւանի իշխանություններն առաջին ստատուսական վիճակում են: Ի դեպ, արդեն Վրաստանի նախագահական ընտրությունների նախօրեին Բաբուն Հազգին կայքը կոչ էր անում Չուրաբիշվիլու հաղթանակի եւ Վրաստանում հակաարդեւանական ընդդիմության ստեղծման դեմքում Սասնիսալի կողմնակիցներին հնարավորություն սալ Արդեւանում ստեղծելու:

# «Արաբական ՆԱՏՕ». իրողություն, թե՞ առաաղել Նոր ռազմավարական դաշինք

Փետրվարի կեսերին կայացած միջազգային երկու տարբեր կոնֆերանսներում ֆինանսավել է արաբական երկրների համախմբման հարցը: Խոսքը, մասնավորապես, իրանական ստատուսական ենթակա արաբական դատարանների մասին է:

Արաբական համերաշխության հարցը որոշակի իմաստով ֆինանսավել նաեւ փետրվարի 15-17-ը Մյունխենում անցկացված Անվտանգության միջազգային կոնֆերանսում, թեեւ փոքր տեղ էր զբաղեցնում միջազգային մյուս հիմնախարցերի մեջ: Ընդ որում, հակաիրանական հնչեղանգները զգացվում էին հասկալի ամերիկացիների եւ իսրայելցիների ելույթներում:

Ինչպես նաեւ արաբական ռազմավարական դաշինքի ստեղծման համար, որը վերջերս լրագրողների օրջանում ստացել է «Արաբական ՆԱՏՕ» անվանումը: Մոխսակ սան ծրագրերի համաձայն, դաշինքի մեջ դրանք է մտնում Պարսից ծոցի Արաբական դատարանների համագործակցության խորհրդի վեց անդամներ՝ Սաուդյան Արաբիան, Արաբական Միացյալ Էմիրությունները, Զուլեյթը, Զեբաբը, Օմանը, Բահրեյնը, ինչպես նաեւ Եգիպտոսն ու Գոլդանը: Թեեւ հաջողվի, դաշինքի մեջ կմտնեն նաեւ Մարոկոն, Սուդանը եւ Սենեգալը: Վերջիններիս մասնակցությունը

ֆիչ հավանական է համարվում: Իսրայելը եւ ԱՄՆ-ը դատարանում չեն անդամակցի դաշինքին, բայց կցուցաբերեն հետախուզական, կազմակերպական եւ ռազմատեխնիկական աջակցություն:

Ի դեպ, կարեւորելով ԱՄՆ-ի մերձավորարեւելյան դաշնակիցներին, նախագահ Թրամփը իր դատարանականությունից հետո առաջին արժանահամայն ուղեւորությունը կատարեց դեղին Սաուդյան Արաբիա, այլ ոչ թե դեղին Կանադա կամ եվրոպական գլխավոր դաշնակից Մեծ Բրիտանիա, ինչպես ընդունված էր մինչ այդ: Թրամփի այցելած երկրորդ երկիրը Իսրայելն էր:

Տվյալ հարցին նվիրված էր առաջին հերթին Վարձավայի կոնֆերանսը, որն անցկացվեց փետրվարի 13-14-ը՝ «Խաղաղությունն ու անվտանգությունը Մերձավոր Արեւելքում» կարգախոսով: Նախաձեռնողն ու կազմակերպիչը ԱՄՆ-ն էր: Նպատակը՝ իրանական ստատուսական ֆի բացառությունն ու դրա դեմ միջազգային ուժերի միավորումը որոշեցի հերթական ֆայլ հակաիրանական ռազմավարական դաշինքի ստեղծման ճանաղակին: Կոնֆերանսը հաղթողներն նախադատարանվել էր, որոշեցի համընկնել 1979 թ. փետրվարի 11-ին Իրանում տեղի ունեցած Իսլամական հեղափոխության 40-ամյակին: Հասկանալի է, որ համաժողովին չէին մասնակցում իրաքցիները, լիբանոցիները, եմենցիները, սիրիացիները, այլ կերպ ասած՝ Իրանի դաշնակիցներն ու զինակիցները: Իրանին առաջատար չէին հրավիրել:

Անցած երկու տարիներին Թրամփի վարչակազմը հող էր նախադատարանում Մերձավոր Արեւելքում հակաիրանական նոր ռազմավարական դաշինքի (Middle East Strategic Alliance)

հնչեցնում, որ Իրանը լրագրողների օրջանում ստացել է «Արաբական ՆԱՏՕ» անվանումը: Մոխսակ սան ծրագրերի համաձայն, դաշինքի մեջ դրանք է մտնում Պարսից ծոցի Արաբական դատարանների համագործակցության խորհրդի վեց անդամներ՝ Սաուդյան Արաբիան, Արաբական Միացյալ Էմիրությունները, Զուլեյթը, Զեբաբը, Օմանը, Բահրեյնը, ինչպես նաեւ Եգիպտոսն ու Գոլդանը: Թեեւ հաջողվի, դաշինքի մեջ կմտնեն նաեւ Մարոկոն, Սուդանը եւ Սենեգալը: Վերջիններիս մասնակցությունը

Հիտեցնելով, որ դեռ 2016 թ. նախագահական ընտրության ժամանակ **Դոնալդ Թրամփը** խոսել էր իր արժանի ֆաղափարական խիստ հակաիրանական ուղղվածության մասին: Ըստ ԱՄՆ-ի մտադրության, դաշինքի նպատակը թեեւ է լինի Իրանին հակադրելը, ինչպես նաեւ հակաադաբելական դայմարը եւ Մերձավոր Արեւելքի կայունության աղաժողովը:

Ինչպես նաեւ արաբական ռազմավարական դաշինքի գաղափարը ի հայտ է եկել 2011 թվականին, երբ սկսվեցին այսպես կոչված արաբական գարնան իրադարձությունները եւ Մերձավոր Արեւելքում սասանվեցին ԱՄՆ-ի դիրքերը: Բայց այն ժամանակ նախագահ **Բարաք Օբաման** «Արաբական ՆԱՏՕ»-ի ստեղծումից ավելի կարեւոր խնդիրներ ուներ. մա փորձում էր լուծել Իրանի միջուկային ծրագրի խնդիրը եւ հետո ֆիչ թե ցա կանոնավոր հարաբերություններ հաստատել միջուկագրեր Իրանի հետ:

Ինչպես նաեւ արաբական ռազմավարական դաշինքի գաղափարը ի հայտ է եկել 2011 թվականին, երբ սկսվեցին այսպես կոչված արաբական գարնան իրադարձությունները եւ Մերձավոր Արեւելքում սասանվեցին ԱՄՆ-ի դիրքերը: Բայց այն ժամանակ նախագահ **Բարաք Օբաման** «Արաբական ՆԱՏՕ»-ի ստեղծումից ավելի կարեւոր խնդիրներ ուներ. մա փորձում էր լուծել Իրանի միջուկային ծրագրի խնդիրը եւ հետո ֆիչ թե ցա կանոնավոր հարաբերություններ հաստատել միջուկագրեր Իրանի հետ:

ԱՄՆ վարչակազմի կարծիքով, Թուրքիան ներկայումս խրված է նախագահ Էրդողանի արկածախնդրական ֆաղափարականության մեջ եւ չի դիտարկվում որոշեցի հուսալի դաշնակից: Իսկ Իսրայելն ակնհայտորեն չի ուզում ԱՄՆ-ի համար «Շաղափարներ հանել կրակից»: Որոշեցի գլխավոր դաշնակից մնում է Սաուդյան Արաբիան: ➔ 12

# Եվրոդան թե՛ Մոսկվայի, թե՛ Վաշինգտոնի թիրախ

Եվրոդան ցուցաբերում է հասկանալի, որ ներկայիս ամերիկյան վարչակազմը նույն չափով, որքան էլ Կրեմլը, հարձակումների թիրախ է դարձել Եվրոմիությունը, նախագահությանը և բրիտանական The Guardian թերթը: Իսկ ԱՄՆ ղեկավարող Մայքլ Պոմպեոյի վերջերս Եվրոդան կատարած այցելությունը դարձավ այդ հարձակման դրվագներից մեկը միայն: Հարձակման ընթացքում Բրյուսելի հակառակորդները փորձում են օգտագործել ԵՄ արտաքին և արտաքին հասկանալի հակասությունները, որոնցից ոչնչացնել Եվրոմիությունը:



Եվրոդան առայժմ միայն փորձում է դիմադրություն կազմակերպել, Եվրոմիություն է թերթը: Մասնավորապես, Մյունխենում օրերս կայացած խաղաղության միջազգային կոնֆերանսում ծավալող զրոյանքով ընդունեցին Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելի (ուժ նախագահ Թրամփը դարձրել է իր թիվ մեկ թիրախը) ելույթը, որը նվիրված էր բազմաբեկ աշխարհին: Սակայն Եվրոդանցիները դեռ ղեկավարում են հասկանալի, թե ում հետ գործ ունեն: Նախագահ Թրամփի գլխավոր խորհրդատու ազգային անվտանգության գծով նրա խորհրդական Ջոն Բոլթոնն է, ով հայտնի է Եվրոմիության դեմ ուղղված իր գաղափարախոսությամբ:

Այդ նպատակի առաջին դրսևորումը կարելի է համարել ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի 2017 թ. ելույթը Վարշավայում,

որը տրոհված էր տեղական ազգայնականությամբ: Այդ 2018 թվականին ԱՄՆ վարչակազմը բացեցի բացառապես դաշնային հայտնեց «Brexit»-ին, դուրս եկավ միջին և փոքր հեռահարության հեռախոսների ոչնչացման թիրախներից, հայտարարեց Սիրիայից ամերիկյան զորքեր դուրս բերելու մտադրության մասին: ԱՄՆ-ի բոլոր վերահիշյալ գործողությունները դիտարկում են Եվրոդանցիների, այդ թվում բրի-

## «Արաբական ՆԱՏՕ»-ի իրողություն, թե՞...

11 Բահրեյնում, Սաուդյան Արաբիայում, Զաթարում, ԱՄԷ-ում և Օմանում ամերիկյան ռազմականների գոյությունը, ինչպես նաև Պարսից ծոցում ամերիկյան ծովային ավիակիրների մեծածախ հերթափոխությունը, անկասկած, դյուրացնում են նոր դաշինքի կազմակերպման գործը:

Սակայն «Արաբական ՆԱՏՕ»-ի ստեղծմանը խոչընդոտում են հենց արաբական ղեկավարները, ըստ որում՝ երկու ոլորտներում: Առաջինը առնչվում է Բահրեյնի, Սաուդյան Արաբիայի, Եգիպտոսի ու ԱՄԷ-ի հետ Զաթարի ճգնաժամային հարաբերություններին: Երկրորդը արաբական երկրների ընդհանուր համաձայնության բացակայությունն է Իրանի հարցում: Վերլուծաբանների կարծիքով, Զաթարը լավ հարաբերություններ ունի Իրանի հետ և ուզում է մեղմել իրավիճակը: Իրանը և Զաթարը, ըստ երկրորդը թայմանավորվածության, մեծադիտարկում են սկսել Պարսից ծոցի ջրասարածին: Նման թայմաններում ընդլայնվում է երկրորդ ամրամտաբանաբանությունը, որի ծավալը 2018 թվականին գերազանցել է 250 մլն դոլարը: Օմանը եւս վաղուց լայն արգասավոր գործընկերություն է հաստատել Իրանի հետ: Բազմիցս հարեւան Իրանի հարձակումներին տարված Ջուբայթը, որին Պարսից ծոցի երկրները երբեմն չեն օգնել, իր հերթին չի ուզում նոր հակամարտության մեջ մտնել: Իրանի հետ գործընկերային աշխույժ հարաբերություններ ունի ԱՄԷ-ն, որը Իրանի համար առեւտրահետաքննության բաց լուսամուտ է դեղի համաեւրոպային շուկաներ: Իրանական բազմաթիվ ընկերություններ ազատորեն գործում են Եվրոմիությունների բանկերի միջոցով:

Առանց դաշինքի մասնակցելու էլ, Իսրայելը կարելի էր կխաղա դրա առաջա գործունեության մեջ, նույն է «Մեծդուրանայա ժիզն» կայքը: Այսօրվա դրությամբ, Իսրայելի հետ դիվանագիտական հարաբերություններ ունեն Արաբական ղեկավարությունների լիգայի անդամ երկու երկրներ՝ Եգիպտոսն ու Հորդանանը: Արաբական երկրներից յոթը դաշնակցություն ձևափոխել են Իսրայելը, բայց նրա հետ չունեն դիվանագիտական հարաբերություններ:

Վերջին սարձաններին նկատվում է արաբ-իսրայելական հարաբերությունների ջերմացում՝ կառաված սարածաբանում Իրանի ազդեցության աճի և նրա հրթիռամիջուկային գործունեության հետ: Իսրայելի վարչապետ Բենիամին Նաթանյահուն հայտարարել է, որ արաբական երկրներից Իսրայելին դաշնակցի են համարում, քանի որ նրանց մեծածախ էր թայմանը ինչպես Իրանի, այնպես էլ «Իսլամական ղեկավարության» գրոհայիններին:

Այսօրվա վարչակազմի և Մյունխենի միջազգային կոնֆերանսները որոշակի փայլեր դարձան հակաիրանական ռազմավարական դաշինքի ստեղծման ուղղությամբ, թեև մինչև «Արաբական ՆԱՏՕ»-ի դաշնակցական ձևավորումը դեռ լայն անելիքներ կան: Այդուհանդերձ, մասնաճիգի ստեղծման հավանականությունը բավական մեծ է, քանի որ Մեծավոր Արեւելի արաբական ղեկավարություններից Եգիպտոսում են Իրանի շահակցան գերիշխանության հաստատմից և թայման են դաշն կնքել իրենց թայմանական թունային Իսրայելի հետ:

## ՎիվաՄեյ-ՄՏՍ. հրապարակվել են ամրակցված և շարժական կապի ծառայությունների հասանելիության վերաբերյալ տեղեկությունները

ՀՀ Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2019թ.-ի հունվարի 9-ին ընդունած N 1-Ն որոշման համաձայն՝ ՎիվաՄեյ-ՄՏՍ-ի դաշնական կայքէջում հրապարակվել են Ընկերության կողմից հանրային էլեկտրոնային հաղորդակցության ամրակցված կապի ծառայություններով ապահովված բնակավայրերի ցանկի, այդ բնակավայրերում կիրառվող ամրակցված կապի սեխնոլոգիաների և մասնավոր ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, ընդ որում՝ Երեւան ֆալափի համար՝ ըստ վարչական օրենքների:

Հղում կայքին՝ <https://www.mts.am/docs/default-source/marcom/fixed-network-coverage-guide-final-arm-2019.pdf>

Ընկերության հանրային էլեկտրոնային հաղորդակցության բաժնական կապի ծածկույթ չունեցող բնակավայրերի ցանկի, իր կողմից հանրային էլեկտրոնային հաղորդակցության բաժնական կապի ծածկույթով ապահովված բնակավայրերի ցանկի և այդ բնակավայրերում կիրառվող բաժնական բջջային կապի սեխնոլոգիաների և մասնավոր ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

Հղում կայքին՝ <https://www.mts.am/docs/default-source/marcom/technologies-arm-2019.pdf>

# Ազարակաձորի մանկապարտեզում ջեռուցման լուրջ համակարգ է կառուցվում

Վայոց ձորի Ազարակաձոր գյուղի մանկապարտեզում ակտիվ աշխատանքներ են իրականացվում: Կառուցվում է արեւային ջրասափարակիչներով համակարգ՝ ջեռուցման լուրջ համակարգ: Դրա անհրաժեշտությունն այստեղ առաջացել է խորհրդային համակարգի փլուզումից հետո: Արդեն 38 տարի, ջեռնասիճանային բավարար

ինչքան էլ ուշադիր ենք լինում՝ մի դեղմ դասահում է: Այս աշխատանքները կատարվում են մանկապարտեզը կարող է աշխատել ամբողջ տարի: Դա կարելի է բոլորի համար», - ասել է մանկապարտեզի տնօրեն **Նայելուս Բեգլարյանը**:

«Համայնքի բյուջեն թույլ չի տալիս նման խնդիրներ լուծել: Մանկապարտեզի ջեռուցման



թայմաններ չլինելու թայմանում, ձմռանը սաների հաճախումը դադարեցվում է:

Լուրջ ջեռուցման համակարգ չունենալու թայմանում, մանկապարտեզը տարվա մեջ աշխատում է 7-8 ամիս: Խմբերում են մեծածախներում միացված մեկական էլեկտրական սալիկներով՝ համապատասխան ջեռնասիճան ապահովել չի հաջողվում: Կա երեխաների անվտանգության ապահովման խնդիր նաեւ: Ցածր ջեռնասիճանի թայմանում փոքրիկները հաճախ են հիվանդանում: Տուժում է նաեւ մանկավարժների աշխատանքը. իրականացված կրթադաստիարակչական ծրագրերը հարկադրական թայմանում թայմանում է նաեւ 9.544/ժ հզորությամբ արեւային ջրասափարակիչ և 300լ տարողությամբ ջեռնափոխանակիչ բաժ: Ընթացիկ աշխատանքներն արդեն դրական ազդեցություն են թողել նախատեսվող փոփոխության շնորհիվ՝ փոքրիկների թիվն ավելացել է: Նախկին 50-ի փոխարեն, աշխատանքներից հետո այստեղ դիմավորելու են 58 երեխայի: 1490 բնակիչ ունեցող գյուղի համար սա կարելի է ձեռնարկել:

հարցի լուծումը կարելի է աջակցություն է գյուղի համար: Առավել եւս, որ ի տարբերություն անցած տարիների ունեն ծնունդների ավելացում: Այս հնարավորությունը միանգամայն դրական է ազդելու», - ասել է Ազարակաձորի վարչական տարածքի ղեկավար Դերենիկ Մարտիրոսյանը:

Կառուցվող համակարգը գործելու է առավելագույն օգտակարություն ապահովելու սկզբունքով. գիշերային ժամերին օգտագործվելու է գազի կաթսան՝ ապահովելով մինիմալ ջեռնասիճան: Ձերեկային ժամերին՝ ջեռուցումն ապահովվելու է բացառապես արեւային ջրասափարակիչների միջոցով: Դա թույլ կտա նաեւ 40 տոկոսով սնտեսել գազի ծախսը:

### Ճավակցական

Ուլա Կենտրոնական վարչությունը իր խորին ցավակցությունն է հայտնում կուսակցության հնագույն անդամներից Արսակ Բոգիկյանին, նրա հոր՝ **Ալբերտ Վախթանգի Բոգիկյանի** մահվան կապակցությամբ:

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ  
Հրատարակչության ԻՇ Տարի  
Հիմնադիր և իրատարակիչ  
«ԹԵԹԵՅԻՆ ՓԱՐԽՇԻՆ» ՄԻՇ  
Երեւան 0010, Հանրապետության 47  
e-mail: [azg@azg.am](mailto:azg@azg.am), [azgdaily@gmail.com](mailto:azgdaily@gmail.com)  
[www.azg.am](http://www.azg.am)

Գլխավոր խմբագիր հեռ. 060 271117  
ՅԱԿՈԲ ԱՆՏԻՍԵՆ հեռ. 582960,  
Հավատարմագրված (գովազդ) 060 271112  
060 271112

Լրագրողների սենյակ հեռ. 060 271118  
Գլխավոր խմբագրիչ հեռ. 060 271115

**Շարժարկային ծառայություն**  
հեռ. 060 271114, 010 529353  
Հանակարգային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի

Թերթի միջերկր ամբողջական թե՛ մասնակի արտատրամները տպագրվում են մասնակի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնության խախտման արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրատուրի մասին օրենքի: Նիւթերը չեն գրախուսում ու չեն վերադարձնում:

Գ. տառով յորդանանները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը թայմանում հանրային չի կրում: «AZG» Weekly  
Editor-in-chief  
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117  
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010



**...Վեց սասնամյակ առաջ հիմնադրված Մետրոպոլիտանի անվան Մասենադարանը ստեղծման դաժնից ի վեր ոչ միայն մեր դասնամակուրային հզոր ժառանգության՝ այդ հզոր «գեների» դաժնից է, այլև հայագիտության անմար կանթեղ: Եվ սնորհներից յուրաքանչյուրի սրբազան դարսը միտք եղել է մնում է հայ ժողովրդի իմաստության այդ սամարը մեծ հոգածությանը դաժնից ու փոխանցելը հաջորդ սերունդներին՝ սկսած Մասենադարանի երջանկահիշատակ հիմնադիր-սնորհ Լեւոն Խաչիկյանից մինչև հայ միջնադարագիտության հսկա Սեն Արեւսայան, մինչև երեւելի նարեկացիագետ, բանաստեղծ եւ քաղաքացիական ճակատագրային...**

ողող օղակի դեր դեմ է կատարում: Մենք մեր մակուրը դեռ ես լավ չենք ճանաչում՝ չենք անցած սասնամյակներում իրականացված հսկայական աշխատանքներին: Դեռ ես մեծ գործ կա անելի՜մ ձեռագրացուցակների ամբողջական դասարանում, բնագրերի գիտական հրատարակում, մասենագրական ծովածավալ ժառանգության ուսումնասիրում: Միաժամանակ, բացի խիստ գիտական հրատարակություններից եւ հնագույն ձեռագրերի բովանդակությունը գիտական օրգանառության մեջ դնելուց, դեմ է մտածել նաեւ այն համարամտ-չելի ձեռով ժողովրդին, լայն հասարակայնությանը ներկայացնելու մասին:

**«Մասենադարանը, որ մեր իմնությունն է, դրոճ է, գիտնական է: Նա, հիրավի, մի օրհներգ է, որ հնչում է հավերժորեն»:** **Յաչյա Թամրազյան:** - Գինգերոդ դարից մինչև ու

մյա գիտական դարբերականի եւ մեր կայքէջի միջոցով: Երբ որդ. մեծ նշանակություն ունեն ընդհանրությունները: Դրանցից կուզենայի առանձնացնել այս սարի Նյու Յորքի «Մետրոպոլիտեն» թանգարանում բացված «ARMENIA!» ցուցահանդեսը, որը բացառիկ է իր ընդգրկումով, քանի որ 2006-2007 թթ. ի վեր, երբ Ֆրանսիայում Հայաստանի սարվա օրգանակներում կազմակերպվեց «Հայաստան՝ իմ բարեկամ» ցուցահանդեսը, նման ցուցադրություն չէր եղել: Եվ առհասարակ սա հայ մակուրը ԱՄՆ-ում ներկայացնող առաջին խոսող ցուցահանդեսն է, որը տեղեց շուրջ չորս ամիս (սեպտեմբեր 22 - հունվարի 13): Հոկտեմբեր-նոյեմբերին արժեքավոր ցուցահանդես ունեցանք նաեւ Չեխիայում՝ Պրահայի Արախովյան վանքում, որը ես լավ արձագանք ունեցավ: Երբ որդ կարելու խնդիրը միջազգային համագործակցու-

անվան Մասենադարանը, դեռ սակայնացվել է 1920 թ. դեկտեմբերին, որից միայն երկու տարի անց՝ 1922 թ. ապրիլին, Մոսկվայից Հայաստան է վերադարձվել 4060 ձեռագիր (այդ թվում ցեղասպանությունից փրկված ձեռագրեր): Վերջիններս 1915 թվականին Ամենայն Հայոց Գեորգ Ե Վեհապետ կաթողիկոսի նախաձեռնությամբ Մոսկվա էին ուղարկվել դաստիարակական արհավիրքներից զերծ դառնալու համար: Շուտով Մասենադարանում են հանգրվանել նաեւ Մոսկվայի Լազարյան ձեռագրանի, Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցի, Երեւանի գրական թանգարանի եւ այլ վայրերի ձեռագիր հավաքածուները: Էջմիածնից Մասենադարանը Երեւան է տեղափոխվել 1939 թ. եւ տեղակայվել է Հանրային (այժմ՝ Ազգային) գրադարանում: Երբ ճարտարապետ Մարկ Գրիգորյանի նախագծով կառուցվեց-ավարտվեց Մասենա-

լիում, որտեղ ներկայացվում են Նարեկացու Մատանի տարբեր թարգմանությունները կամ գիտական նոր ուսումնասիրությունները: Նախորդ տարի ներկայացվեց «Նարեկ»-ի լատիներեն թարգմանությունը, իսկ անցյալ տարի՝ հոլանդերենը: **-Պարոն Տեր-Ղեւոնդյան, ուզում եմ հիշատակել մի կարելու իրադարձություն. այս տարի Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպության XVII զագաթաժողովը տեղի ունեցավ Երեւանում: Գիտե՞մ, որ կազմակերպությունը սասնամյակներ շարունակ աշխարհում տարածում է ֆրանսիական մակուրը: Բայց Մասենադարանը այդ իրադարձությունը հմտորեն ծառայեցրեց աշխարհում հայ մակուրը հերթական անգամ հանրահայտելուն:** **Կիստե՞ք այս մասին:** -Այո, Մասենադարանն ակտիվ մասնակցություն ունեցավ ֆրանկոֆոնիայի երեսնամյա օ-

# «Մասենադարանը մեր ազգային իմնության դաժնից է»



միջնադար հայկական մակուրի ու գիտության տարբեր ճյուղերին վերաբերող մասենագրական ժառանգության մեծ մասը դաժնից անցնել է այստեղ՝ Մասենադարանում, որը մեր ազգային իմնության դաժնից է: Ուզում եմ ընդգծել, որ այս հարավորդի աշխարհում ազգային իմնության խնդիրը հրատարակել է ոչ միայն փոքրաթիվ, այլև բազմամիլիոնանոց ժողովուրդների համար: Եվ այս առումով Մասենադարանը ոչ միայն գիտատեղեկական ինստիտուտ ու թանգարան է, այլ նաեւ մի վայր, որի դերերից մեկը մտնողն այստեղից դուրս է գալիս ավելի զորացած ազգային ոգով, ավելի խաղաղված ու մարդկայնացած: Մասենադարան այցելությունը մարդուն մղում է խորանալ դասնության ու գրականության մեջ՝ անցյալի մարգարիտները փնտրելու եւ գտնելու ճանադարին: Ինչ վերաբերում է Մասենադարանի միջազգային նշանակությանը, ապա Մասենադարանը միտք էլ համաշխարհային հռչակ է ունեցել: Բայց այն առավել եւս համահռչակելու համար մեր աշխատակազմը լուրջ գործ ունի կատարելու՝ կառուցված մի քանի խնդիրների հետ: Նախ, շատ կարելու է որ թե մեր միջնադարյան երկերը եւ թե գիտատեղեկական արդյունքները առավելագույնս ներկայացնել օտար լեզուներով: Նույնը հարկավոր է իրականացնել «Բանբեր Մասենադարանի» կիսա-

դարանի նոր շենքը եւ 1959 թվականին մարտի 3-ին կորուստից Հայաստանի կառավարության որոշմամբ Մասենադարանը վերածվեց գիտատեղեկական ինստիտուտի՝ վերհիշյալ բոլոր ձեռագրերը հանգրվանեցնելու նորակառույց շենքում: Անցած վեց սասնամյակների ընթացքում այդ թիվը ֆառատակվել է՝ գերազանցելով 20000-ը, շուրջից ընդհանրությունների: Իսկ անցյալ տարի Մասենադարանում դաժնից ազգային գանձերը համարվել են եւս 50 «բնակիչով»: Եվ սա շարունակական ընթացք է:

## Տավասարի անցյալի ավանդույթներին

-Մասենադարանում մենք հետադարձվում ենք շարունակում ենք գիտատեղեկական կազմակերպությունը: Սովորաբար տարեկան կազմակերպվում է մոտ 5-6 տարբեր բնույթի գիտատեղեկական ու սեմինարներ: Անցյալ տարին ես բացառություն չէր. մենք կազմակերպեցինք միջազգային գիտատեղեկական Մասենադարանի հիմնադիր-սնորհ Լեւոն Խաչիկյանի ծննդյան 100-ամյակին. խոստովանում եմ ինչպե՞ս, որը մեծ դեր է ունեցել Մասենադարանի կազմակերպման, բաժնիների ստեղծման, կարգերի բացահայտման ու դասարանական առումով: Մենք մինչ օրս էլ շատ հարցերում շարունակում ենք առաջնորդվել նրա սկզբունքներով: Հետևաբար, չէինք կարող անտեսել Մասենադարանի ռադիոյի ծննդյան հոբելյանը, որին մասնակցեցին մեծ թվով գիտնականներ մի քանի երկրներից: Շուտով լույս են տեսնելու գիտատեղեկական գեղարվեստը: Հետևողականորեն շարունակվելով 2007-2016 թթ. Մասենադարանի սնորհ, երջանկահիշատակ Յաչյա Թամրազյանի սկսած գործը՝ կազմակերպում ենք ամենամյա «Նարեկացիական ընթերցումներ», որին իրենց մասնակցությունն են բերում աշխարհի լավագույն հայագետները: Միջոցառման ավարտին միտք գրեցի շնորհակալ ելույթով:

րերի ծագումը: Բացվեց հասուն ցուցադրություն՝ «Հայաստան-Ֆրանսիա. դարավոր կադրեր» խորագրով, որը համարեց մեր կողմից հրավիրված ճանաչված հայագետ Արմեն Սուրբաբյանը: Լույս տեսավ երկլեզու հասուն գրույկ, որը ներկայացնում է հայ-ֆրանսիական առնչությունները՝ սկսած Կիլիկյան թագավորության ժամանակներից մինչև մեր օրերը: Հրատարակեցինք նաեւ հայկական մանրանկարչությունը ներկայացնող այբու Ֆրանսերեն տեքստով եւ տղազարկան բարձր որակով: Թե՛ այբուը եւ թե՛ գրույկը բաժանվեցին զագաթաժողովի դասվորակություններին եւ այդ շարքում բոլոր այցելուներին: Նրանք մեկնեցին մեծ տղապարտություններով:

## Միջազգային գիտատեղեկական միտք նդասում են նոր կարգերի ձեւավորմանը աշխարհում գոյություն ունեցող այլ գիտական հաստատություններին եւ հիշողության կենտրոններին հետ: Այս առումով ի՞նչ ձեռքբերումներ է արձանագրել Մասենադարանը անցած տարում:

-Ոչ միայն 2018 թվականը, այլև նախորդ տարիներն արգասաբեր են եղել Մասենադարանի համար: Համագործակցություն է ձեւավորվել բազմաթիվ գիտական կենտրոնների հետ: Ամուր գործընդերություն է ստեղծվել Բելգիայի Լուվենի, Իսպանիայի Բոլոնիայի համալսարանների, Գերմանիայի Ֆրանկֆուրտի եւ Հայլե-Վիսենբերգի համալսարանների հետ: Ձեռագրերի վերականգնման բաժնի համագործակցում է Բեռլինի դեռական գրադարանի հետ: Այս քանից շատ երկար է: Վերջերս էլ համաձայնագիր կնքեցինք Ղազախստանի մեր գործընկերների հետ՝ կառուցված հայաստանի ձեռագրերի ուսումնասիրության հետ: Ունենք համագործակցության ծագրեր Ռուսաստանի եւ Իրանի տարբեր կենտրոնների հետ: Եվ դա շարունակական բնույթ է կրում:



Պետական գումարն անդամստ վասնվել է: «Թե նախկին համա- կարգի օրով ի՞նչ սպվերային հա- մաձայնություններ են եղել այս կոռուպցիոն սխեմայի օրջանա- կում, կողազեմ իրավադատի մա- ճիմները, քանի որ ներկայումս գործը քննում է ՀՀ դատախազու- թյունը»,- նշված է նախարարու- թյան հայտարարության մեջ:

Նախարարությունը հավաս- փացնում է, թե «Տասնկուս վա- րսերին» ըստ թայմանագրի՝ 2016 եւ 2017 թվականներին սրամար- վել է ընդհանուր առմամբ 23 միլիոն դրամ, եւ դրանով բոլոր թարսավորությունները կատարվել են: 88 միլիոն դրամի չափով ֆի- նանսավորման թարսավորու- թյան մասին թայմանագիրը երկ- կողմանի ստորագրված չէ, չունի ամսաթիվ, անգլերեն նամակը, որ ստորագրել է կինոկենտրոնի նախ- կին ՏԵՐԵՆ ԳԵՆՐԵՆ ԳԵՆՐԵՆ, 88 միլիոն դրամ թեստային ֆի- նանսավորում ստանալու համար չի կարող իրավական հիմք հան- դիսանալ: Նման փաստաթղթեր սովորաբար սրվում են ֆիլմերի հեղինակներին, որոնցով նրանք կարողանան օտարերկրյա գործըն- կերներ գտնել: «Ֆիլմի հանդեպ ո- ռել է այլ ֆինանսական թարսա- վորություն թեստայինը որել է այլ իրավական փաստաթղթով չի ստանձնել, եւ ռեժիսորի կողմից անօրինական փաստաթղթերը ո- ռիտես հիմք բերելու ու թախանջելու ներկայացնելը եւ հացադուլ հայ- տարարելը թարսադատեալ օտարերկրյա միջոցով թեստային մարմիններին անհաբեկելու փորձ է»,-աս- վում է նախարարության հայտա- րարության մեջ:

Խնդրահարույց գործունեու- թյան եւ համակարգի եւ թերու- թյունների հետեանով փակուղա- յին իրավիճակում հայտնված Հովհաննես Գալստյանին նախա-

# ԹՉՆԱՄԱՆՐՈՎ ՆԵՐԾԾՎԱԾ ԱԻՐՈՒ ԵՒ...

րարությունը բացառու- թյան կարգով հնարա- վորություն է սալիս մասնակցել 2019 թվականի կինոհայտե- ռի մրցույթին: Իհարկե, կինոռեժիսոր թեսֆ է անավարս «Թողու- թյուն» ֆիլմն ավարտի եւ հանձնի:

Հովհաննես Գալս- տյանը հացադուլի 15- րդ օրը հերեց նախա- րարության բոլոր մե- ղադրամները: Նրա փաստաբան Նունե Դանիելյանը թա- րասվում է իր թաւստանայի հասցեին արված մեղադրանքնե- ռի համար մեկուկուսի նախա- րարությունը դաժի սալ: Իսկ Հով- հաննես Գալստյանը հայտարարել է՝ միմեջ «Տասնկուս վարսերի 88 միլիոն դրամը թեստայինը չսա եւ իմեք չվերսկսի ֆիլմի արտա- ղությունը, «Թողություն» ֆիլմի աւխասանները չի շարունակե- լու եւ այն ավարտի չի հասցնե- լու: Կինոռեժիսորը նախորդ շա- բաթ հանդես է եկել հայտարարու- թյանը՝ դիմելով թարսկեւտ չիմու- ճիկներին, թաւսգամավորներին, նախարարներին՝ փեւսվարի աւ- խասավարձից գումար հասկաց- նել «Տասնկուս վարսերի» նկարա- հանումներին: Նրա երկրորդ եւ եր- րորդ կոչերն ուղղված են հանու- թյանն ու բիզնես-էլիտային՝ նույն հորդորով՝ աջակցել իր ֆիլմին: Փոխարենը նա խոստանում է «Տասնկուս վարսերը» 5 անգամ անվճար ցուցադրել կինոթատրո- ներում:

Ընդամենը երկու տարի առաջ մի հարցազրույցի առիթով Հով- հաննես Գալստյանի «Սինեմա» կինոդրոցում էի: Նրան հարցրի՝



արդո՞ւմ ճիշտ չի լինի, որ նա թե- քուրեղով նկարահանած իր ֆիլ- մերը գոնե մեկ անգամ ցուցադրի հեռուստատեսություններին, չէ՞ր այդ ֆիլմերը նկարահանում է ժողովր- ղի հարկերից գոյացած բյուժեի փողերով, մի՞թե այդ նույն ժողո- վուրդն իրավում է չունի գոնե մեկ անգամ տեսնել, թե իր փողերով ինչ ֆիլմ է նկարվել: Հովհաննեսը շաւ կրկին թաւսախանեց՝ ոչ մի դեղորայք իր ֆիլմն անվճար չի ցուցադրի, ավելացրեց՝ թող հե- ռուստատեսություններն իրենից զնեն ցուցադրման իրավունքը, միայն այդ դեղորայքը թույլ կսա, որ իր ֆիլմերը երեսն հեռուստատե- ւսություններին: Հիմա արդեն Հովհան- նեսը թաւստեւ է զիջում: Ոչ թե մեկ, այլ 5 անգամ է թաւստեւ իր ֆիլմն անվճար ցուցադրել, միայն թե հանրությունը հանգամակու- թյուն փոխանցի իր հաւժեհա- մարներին: Իմեք ժամանակ չունի, թեսֆ է մարտից նկարահանում- ներն սկսի. միջազգային գործըն- կերների առաջ թաւսավորու- թյուններ ունի: Նախնական 10 միլիոն է հարկավոր: Հացադուլ, դրան զուգահեռ՝ հանգամակու-

թյուն, դրան զուգահեռ՝ թաւսական գործընթաց, դրան զուգահեռ՝ մարտի նկարահանումները. Հովհաննեսը մի ֆիլմ ու- նի՝ «Խճճված զուգա- հեռուները»: Հիմա իմեք է հայտնվել այդ խճճված զուգահեռներում:

Նրա հեւ հացադուլի է մտել ազատամարտիկ Միտր Մազմանյանը: Դ- դաթաւստեւները եր- կուսն են՝ հացադուլի մեջ զսնվող արվեստա- գետի նկատմամբ իւ- խանությունները քաւ ան- թարբերություն են ցուցաբերում, նաեւ անտեսված են արցախյան թաւստեւազմի մասնակիցները. նրանք բազմաթիվ խնդիրներ ու- նեն՝ առողջական, սոցիալա- կան, բնակարանային, ու տա- նամայակներ շարունակ լուսանց- քում են:

Դեռ երբեք մեր երկրում այսքան անհանդուրժող, թեւսմական մթնոլորտ չի եղել, ինչպես սիրո եւ համեմատություններ հեղափոխու- թյունից հետո է: Բոլոր հարցերը վեր են հանվում վիտտալ իրա- կանության մեջ: Տարբեր բանակ- ների բաժանված՝ բարիկաղների այս ու այն կողմերից թուրմուր, հայիդյան, նախասին, մաղձ, սարկազմ է հորդում: Իւխանու- թյունները Հայաստանի քաղաքա- յուն հեւ հայտարարություններով են շփվում. միաժամանակ ըն- թանում են թաւսական թրոցեստե- րը: Պետական թաւստայաների դռները դարձել են «անհաս փառ- փ ճամփա». թեստական թաւստ- յանները՝ «անհաս փառփ ճա- մփոր»։ Ով ինչ ունի ասելու, ֆեյս- բուքով է հայտնում՝ համարելով, որ այդպիսով բոլոր թաւսավորու-

թյունները լիով կատարված են: Մի սեղանի շուրջ մտելը, քննա- կելը, թեկուզ սխալները, աններե- լի սխալները դիմացինի ճակա- փն մեխելը, երես առ երես թուր- մուր տալը, կրկուս, թե՛ բանավիճե- լը դուրս են մղվել օրջանառույու- մից: Մի բուռ երկրում մեկը մյուսի երկվյալ թեւսամին է, արյունարու ախտանը, մեկի թաւսվելը մյուսի հարթանակն է, չարախնդալու ե- րանելի առիթը: Կինոռեժիսորը դաժի է սալիս իր հարազատ թե- տայինը՝ թաւսախանասվու- թյան անգամ նվազագույն զգա- ցում, խղճի խալթ չզգալով, որ 93 միլիոն մի կողմից թես վերցրել է ու ֆիլմը չի ավարտել: Դեռ չա- վարած՝ նոր ֆիլմի հայտ է ներ- կայացրել, ու նույն թեստայինը չի ասել՝ եղբայր, նախորդ ֆիլմը ավարտել էս, որ նոր կինոհայտ ես ներկայացրել: Հովհաննես Գալս- տյանն արդարանում է, թե ստեղ- ծագործական թրոցես է. ֆիլմ կա, որ տաւսյակ տարիներ է նկար- վում, ի՞նչ կա որ: «Կարող եմ «Թողություն» ֆիլմի հոսն նյութի վերջում տարեր գրել ու ասել՝ ես էսպես եմ ինչի համար մեղաւսում իմ ֆիլմը, ավարտել եմ, նայե՛ք»: Եթե այսքան է կինոռեժիսորի, ար- վեսագետի, մտավորականի թաւսախանասվույթյունն ու թաւսավորությունը հանրության եւ թեստային առաջ, ուրեմն ու- մի՞թե եւ ինչի՞ համար մեղաւսում: Պետական գումարները մսխելու ավանդույթը խոր արմատներ է խրել մեզանում. եթե մասնավորի գրաւմից չէ, այլ թեստայինից է, ուրեմն անտեւ, անհասցե փող է: Միմեջ բոլոր-բոլորի գլուխներում ու հոգիներում փոփոխություն չլինի, թեստական գումարների նկատմամբ թաւսախանասվու- թյուն չի լինի:

# «Մասնադարանը մեր ազգային...»

2019 թվականին նախա- տում ենք կազմակերպել գիտաժո- ղով՝ նվիրված ակադեմիկոս, հայ միջ- նադարյան փիլիսոփայության խոեո- րագույն մասնագետ Սեն Արեւաշյանին, ո- ռին մասնակցելու են մեծ թվով գիտնա- կաններ. ավանդույթի համաձայն կայա- նալու է «Նարեկացիական ընթերցում- ներ»՝ արդեն հիմնադրված միջազգային գի- տաժողովը, իսկ տարվա վերջին կնեւնք Մասնադարանի երախտավորներից հա- յագետ-արեւելագետ Հակոբ Փափազյանի ծննդյան 100-ամյակը:

Ուզում եմ նեւել, որ ընթացիկ տարում կարելու է նաեւ այն առումով, որ առա- ջին անգամ մեր եվրոպացի գործընկերնե- ռի մասնակցությամբ, միջազգային գի- տաժողով է կազմակերպվելու «Մասնա- դարան-Գանձասար» գիտնակութային կենտրոնում՝ Մաւսոցյան Մասնադարա- նի արցախյան մասնաճյուղում: Դա կն- դասի Արցախ աւխարհը եւ այնտեղ ստեղծված մեր դարավոր մեկուկուսի ար- ժեւները միջազգային հանրությանը ներ- կայացնելուն եւ, կարելի է ասել, կունե- նա նաեւ քաղաքական մեկնակություն:

**«Պարո՞ն Տեր Ղեւոնդյան, անդա- դառնանք Նյու Յորկի «Մեւրոդոլիստեն» թանգարանում կայացած բացառիկ ցուցահանդեսին:**

-Այո... Ցուցադրությանը ներկայացված էին հայ մեկուկուսի շուրջ 150 գանձեր՝ ձե- տագրեր, խաչքարեր, հնաշիղ գրեր, եկեղե- ցական մասունքներ, ասեղնագործ արվես- տի նմուշներ...«ARMENIA!» ցուցահանդե- սը կազմակերպվել էր Մեւրոդ Մաւսոցի անվան Մասնադարանի, Հայաստանի Պաւստային թանգարանի, Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, Երուսաղեմի Հայոց Պաւստայինության, Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսութային, Վենեթիկի Միսիթարյան միաբանութային եւ մի շարք այլ թանգարան- ների ու անհասների համատեղ ջանքերով:

Ցուցահանդեսն ընդգրկում էր IV-XVII դարե- րը: Այս չորս ամիսների ընթացքում ցուցա- հանդեսը դիտել է շուրջ 1 միլիոն մարդ: Որ- թեստի թաւսկերպեր, թե դա ինչ թիվ է, կնեւն մի փաստ. 2017 թվականին Մասնա- դարան է այցելել 108 000 զբոսաւոցիկ: Սաւցվում է, որ չորս ամսում «Մեւրոդոլի- ստեն» թանգարանում հայ մեկուկուսի գան- ձերին հարողակցվել են այնքան մարդ, որ- քան մեզ մոտ կգար տարվա ընթաց- քում: Նման մեծամաստաթ ցուցահան- դեսները մեկուկուսային բնույթ կրելուց բա- ցի ունեւում են նաեւ քաղաքական կարեւոր մեկնակություն: Օրինակ, նույն ԱՄՆ-ում աղոսում է ավելի քան 1 միլիոն հայ: Բայց շաւ էլեւն են տեղյակ, թե ո՞վ է հայ ժողովուր- ղը, ո՞րն է նրա տեղն ու դերը համաւեախա- յին քաղաքակրթութային մեջ: Գաղտնի չէ, որ մեւնք Հայաստանի հանդեպ հարգանք կարող ենք նվաճել աւխարհին մեր մեկուկուսի ու գիտությունը ներկայացնելով: Նախեառաջ դա է մեր հզորությունը:

**Գրաբար՝ անցյալի ժառան- ցութային բանալի**

- 2016 թվականին Մասնադարանը մասնակցեց Հայ Առաքելական եկեղեցու բարձր հովանու ներքո գործող «Գրաբա- րյան օրեր» ծրագրին: Եվ ուրախութամբ թեսֆ է արձանագրեւն, որ կան մի շարք դրո- ցներ, որտեղ գրաբարը ներառված է ֆա- կուլտետի առարկաների ցանկում, ինչը շաւ կարելու հանգամանք է: Հիւեւնք, որ ժամանակին եվրոպական բազմաթիվ երկրների դրոցներում դասավանդվում էր լատիներեն: Հեւս դա վերացվեց, եւ դա խոեոք սխալ էր: Այսօր արդեն շաւ փոր- ձագետներ ու մանկավարժներ հարց են բարձրացնում դրոցներում վերականգ- նել լատիներենի դասավանդումը, որով-

հեւեւ շաւ եվրոպական լեզուների հիմքը հեւց լատիներենն է: Նույնը կարելի է ա- սել հայերենի մասին. այսօրվա գրական հայերենի ճյուղերը՝ արեւելահայերենը ու արեւմտահայերենը, անգամ բարբառները հասկանալու, ինչպես նաեւ զարգացած մարդ լինելու համար հարկավոր է գոնե տարրական գիտելիքներ ունեւնալ գրաբարի մասին, իմանալ դասական ուղղագրու- թյունը: Գրաբարի իմացությունն անչափ կարեւոր է մեր անցյալի հարուստ ժառան- գութային դռները բացելու համար: Շաւ կարելու է նաեւ, որ ավելանա գրաբար ու- սումնասիրող դրոցների թիվը, եւ Մասն- անդարանը թաւստեւ է աջակցել նրանք:

**«Պարո՞ն Տեր-Ղեւոնդյան, անցյալ սա- րի նեւլեց նաեւ Վենեթիկի Միսիթարյան միաբանութային հիմնադրման 300-ա- մյակը, որի առթիվ Մասնադարանում գործեց մի շարք ցուցահանդես: Ինչ- րեւն թեսֆ է կարողանալ աղախովել Միսիթարյան միաբանների գործունեու- թյան շարունակական ընթացքը:**

-Միանգամայն ճիշտ դիտարկում է: Միսիթարյան միաբանները Հայրենիքից հեռու, թեստականութային բացախայու- թյան թայմաններում, հայ ժողովրդի կյանքում կատարեցին գիտությունների ազգային ակադեմիայի դեր: Մեծ նեա- նակություն ունեւցավ «Բազմավեղ» հանդեսը, որի 175 -ամյակը նույնպես կնեւցիմք անցյալ տարի: Նրանց գործը միայն մեկ բառով կարող եմ բնութագրել՝ սխալմաք. սխալմաք՝ որը ձգվում է դարեր:

Իհարկե 20-րդ դարում հայագիտութային կենտրոնը տեղափոխվեց Հայաստան: Եվ այսօր մեզ համար կարեւոր է թաւստանել ու շարունակել Միսիթարյան հայրերի թո- դած ավանդույթները, որ նրանք ժառանգել էին միջնադարից ու ստեղծագործաբար

զարգացրել: Միսիթարյանները կարծես կա- ղող օղակ լինեն մեր միջնադարի ու նոր ժամանակների միջուկ: Օրինակ, միմեջ 18- րդ դարի վերջը մեւն ունեւնք թաւստիչներ: Եվ ասա 18-րդ դարի վերջին աստարեզում հայտնվում է Հայր Միսիթայե Չամչյանը, որը գրում է «Պաւստային Հայոց»ը՝ արդեն եր- ղես թաւստաբան: Եվ այդպիսով հիմք է դնում մի նոր դարաւոջանի՝ հայ թաւստագ- րութայինը: Այդպես էլ մեւնք թեսֆ է շարունա- կեւնք Միսիթարյան հայրերի ավանդույթները եւ ստեղծագործաբար զարգացնեւնք:

**-Հայ ժողովրդի մեկուկուսային ժա- ռանգությունը սփռված է աւխարհով մեկ, որոնք թաւստաբար հայտնվում են աճուրդներում: Ինչպիսի՞ մոտե- ցումներ են անհրաժեւտ մեկել դրանք Մասնադարան վերադարձնելու եւ թաւսել-թաւստանելու համար:**

-Այդ խնդիրն ինձ միշտ է մտախոգել: Ան- ցած տարիների ու տաւսամայակների ըն- թացքում եղել են դեղորայք, երբ մեր առան- ձին նվիրյալ անհասներ, ազգային բարե- րարներ ձեւք են բերել այդ ձեւազերը եւ նվիրաբերել Մասնադարանին, որի հա- մար մեւնք երախտաբար ենք: Բայց նաեւ շաւ են դեղորայք, երբ այդ արժեւները զնվել են այլ անձանց կամ կազմակերպություն- ների կողմից, եւ մեւնք նույնիսկ չգիտեւնք դրանց հեւսագա ճակատագրի մասին: Հի- մա ես մտածում եմ ազգանվեր բարեարմե- ռի միջոցով ստեղծել հասուկ, մնալուն ֆոն- դեր հեւց այդ նոթատակով: Եթե այդ ծա- գիրը իրականութային դառնա՝ մեւնք կունե- նամք միջոցներ ուրեւ թաւսի արձագանքե- լու մեւնք աճուրդներին եւ իմեւնք ձեւք բե- րելու այդ արժեւները՝ փրկելով մեր մեա- կույթի գանձերը անդառնալի կորուսից...

Պաւստային ԳՐՈՒՄՅԱՆԵ

